

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології

Кафедра перекладознавства та прикладної лінгвістики

**СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПЕРЕКЛАДАЧА У СФЕРІ
СУДНОБУДІВНИЦТВА**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент(ка) 431 групи
Спеціальності 035.04 Філологія
(германські мови та літератури
(переклад включно) (переклад))
Освітньо-професійної програми
«Філологія (германські мови та
літератури (переклад включно))»
Соловйов Нікіта Андрійович

Керівник: к.філол.н., доц. Хан О.Г.

Рецензент: к.пед.н., доц. Кіщенко Ю.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПЕРЕКЛАДАЧА ІЗ ТЕРМІНОСИСТЕМОЮ У СФЕРІ СУДНОБУДІВНИЦТВА.....	6
1.1. Поняття терміна та функції термінологічної лексики.....	6
1.2. Терміносистема та основні способи творення термінів.....	9
1.3. Побудова термінів шляхом запозичення з інших мов.....	11
1.4. Особливості лексико-семантичних процесів у суднобудівничій термінології англійської мови	16
1.5. Методичні підходи щодо взаємодії перекладача із терміносистемою у сфері суднобудівництва	24
РОЗДІЛ II ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У СФЕРІ СУДНОБУДІВНИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ «СМАРТ- МЕРІТАЙМ	ГРУП»
.....	29
2.1. Особливості перекладу лексичних одиниць у діловій документації суднобудівничої галузі.....	29
2.2. Специфіка контрактно-ділової документації та її перекладу.....	36
2.3. Характеристика основних компетенцій перекладача у сфері професійного перекладу.....	41
2.4. Механізм реалізації перекладацьких компетенцій під час роботи на реальному підприємстві.....	52
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема перекладу термінологічних одиниць англійської мови українською була й залишається однією з найактуальніших у сучасному перекладознавстві. Особливий інтерес викликає цей процес для галузі суднобудування, оскільки данна галузь розвивається достатньо швидко і тісно пов'язана із виникненням та впровадженням новітніх технологій. Суднобудівнича терміносистема англійської мови є розгалуженою та чисельною, що може викликати певні складнощі в процесі перекладу.

Водночас, суднобудівнича терміносистема української мови є об'ємною та варіативною, що викликає додаткові ускладнення процесу перекладання іншомовного тексту. Крім того, існують певні відмінності процесу термінотворення, як в англійській, так і в українській мовах. Дослідження питання передачі термінів у процесі перекладу відображено у працях багатьох визначних вчених, таких як: Л. Білозерська, О. Дуда, Л. Борисова, В. Гак, О. Герд, Д. Лотте тощо. Більшість науковців наголошують на тому, що для точного перекладу термінів необхідно бути фахівцем тієї галузі науки, якої стосується переклад, а також знати термінологію рідної мови та зміст термінів англійською мовою.

В рамках цієї роботи розглянуто і вивчено терміносистему суднобудівничої галузі, а саме, побудова термінів шляхом запозичення з англійської та переклад безеквівалентної лексики. Зважаючи на значні відмінності у структурі суднобудівничих терміносистем різних країн, відбувається пошук мовних засобів вираження еквівалентних понять задля подолання термінологічних непорозумінь і недомовленостей у діловому спілкуванні.

Суднобудівнича терміносистема функціонує в рамках суспільної домовленості, створюючи синергетичний ефект мовної взаємодії. Тому актуальність і своєчасність дослідження обумовлена вивченням

чинників, що впливають на вибір найкращого перекладу та його зв'язку зі специфікою мови перекладу.

Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо перекладу термінів в англомовній суднобудівничій документації. Для досягнення визначеної мети поставлено низку **завдань**, головними з яких є:

- уточнити сутність поняття «термін», «терміносистема» і «компетенція», й розробити пропозиції щодо їх адаптації до особливостей суднобудівничої галузі;

- визначити основні способи творення термінів;

- охарактеризувати спосіб побудови термінів шляхом запозичення;

- узагальнити і систематизувати термінологічні запозичення;

- обґрунтувати методичні підходи щодо взаємодії перекладача із терміносистемою у сфері суднобудівництва;

- виявити особливості лексико-семантичних процесів у суднобудівничій термінології англійської мови;

- встановити особливості перекладу лексичних одиниць у діловій документації суднобудівничої галузі;

- проаналізувати основні компетенції перекладача у сфері професійного перекладу;

- визначити специфіку реалізації перекладацьких компетенцій під час роботи на реальному підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес реалізації перекладацьких компетенцій в сучасній суднобудівничій галузі.

Предметом дослідження є теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти специфіки роботи перекладача у суднобудівництві.

Методи дослідження. При написанні дипломної роботи застосовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні наукові методи. До наукових методів дослідження, що були використані під час написання дипломної роботи можна віднести такі, як аналіз і синтез,

порівняння, індукція і дедукція, аналогія, а також метод наукової абстракції. Багатоаспектне вивчення проблем суднобудівничого перекладу зумовило використання комплексної методики аналізу, що включає компаративний аналіз, метод лінгвістичної інтроспекції, дефінітивний метод дослідження і тезаурусний аналіз. Крім того, використовувалися прийоми перекладацького і текстового пошуку з подальшою інтерпретацією і аналізом зібраного матеріалу.

Практичне значення. Висновки та пропозиції дипломної роботи можуть бути використані у діяльності «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП» при дослідженні взаємодії перекладача із іншомовною документацією, терміносистемою та носіями спеціальної термінологічної бази та інших підприємств в суднобудівничій галузі.

Апробація. Результати дипломної роботи апробовані на II Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети в XXI столітті» (м. Київ, 14-15 лютого 2017 р.); X Всеукраїнській науково-методичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Мова і світ: сучасні тенденції викладання іноземних мов у вищій школі» (м. Житомир, 29 листопада 2017 р.); III Міжнародній науково-практичній е-конференції «Мультидисциплінарні академічні дослідження та глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки (MARGINSS 2017)» (м. Київ, 27 березня 2017 р.); II науково-практичній конференції «Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики» (м. Кривий Ріг, 13 квітня 2017 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові інновації» (м. Київ, 24-25 лютого 2018 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація в науковому і освітньому просторі» (м. Одеса, 28-29 квітня 2020 р.).

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПЕРЕКЛАДАЧА ІЗ ТЕРМІНОСИСТЕМОЮ У СФЕРІ СУДНОБУДІВНИЦТВА

1.1. Поняття терміна та функції термінологічної лексики

Термін, на думку авторів даної роботи, є емоційно нейтральним словом чи словосполученням, яке застосовується для точної характеристики понять та назв предметів.

Відомий лінгвіст О. Ахманова ж констатує термін як «слово або словосполучення спеціальної мови (наукової, технічної і тд.) створене, запозичене для точного визначення спеціальних понять» [4, с. 474; 5]. Професор Б. Головін визначає термін «як окреме слово або підрядне словосполучення, що було сформовано на основі іменника, і позначає професійне поняття для задоволення певної потреби спілкування в сфері певної професії (наукової, технічної, виробничої та ін.)» [14; 15, с. 33].

Існуюче визначення досить широке; однак не є зразковим, оскільки можемо знайти кілька суперечливих моментів. Так, наприклад, немає ніякої відмінної риси термінів від слів, що знаходяться в загальному вжитку. Щоб проаналізувати проблему терміна визначену в нашій роботі, необхідно згадати логічне визначення терміна, що було сформульоване Міжнародною Організацією по Стандартизації, воно співпадає з попереднім у багатьох аспектах: «термін – це слово або фраза, що визначає поняття».

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» знаходимо: «Термін – це спеціальне слово або вираз, прийняте для позначення чогось в тому чи іншому середовищі, професії» [21]. Словник лінгвістичних термінів дає таке визначення терміну: «Термін –

це слово або словосполучення, точно позначає будь-яке поняття, що застосовується в науці, техніці, мистецтві. На відміну від слів загальноживаних, які часто бувають багатозначними, терміни, як правило, однозначні, їм також не властива експресія» [38].

Крім того, термін (включаючи терміни техніки та науки і контрактно-ділової документації) – це одиниця будь-якої конкретної природної або штучно створеної мови (слово, аббревіатура, символ, поєднання слів і символів, сполучення слів і цифр), що володіє в результаті стихійно утвореної чи особливої свідомої колективної домовленості про спеціальні термінологічні значення, яка може бути заключена або у словесній формі, або в тому чи іншому формалізованому вигляді, та точно й повно відображає основні, значущі на даному етапі розвитку науково-технічного знання характеристики, відповідного поняття. Багато вчених-перекладачів також визначають термін як слово, яке обов'язково співвідноситься з конкретною одиницею відповідної понятійної системи в плані змісту.

Лінгвістична основа терміну полягає у наступному:

- термін – це невід'ємна природна частина лексичної системи літературної мови;
- терміни відрізняються від інших категорій слів своєї величезною інформаційною насиченістю.

Основна вимога до терміну, – присутність однозначності. Дана вимога реалізується двома шляхами, тому що існують, відповідно, дві категорії термінів:

- загальнонаукові і загальнотехнічні терміни;
- спеціальні (номенклатурні) терміни [47, с. 15].

Загальнотехнічні терміни пояснюють загальні поняття науки і техніки. Однак, терміни існують не в якості одиниць певної мови, а в складі певної термінологічної системи. Термінологія, як система наукових термінів, є підсистемою всередині загальної лексичної системи

мови. На думкою відомого вченого А.А. Реформатського, термінологія – це система понять певної науки, зафіксованих у відповідному словесному вираженні. Якщо загалом у мові (поза рамок даної термінології) слово може мати багато значень, то, потрапляючи у терміносистему, воно стає однозначним [37, с. 146].

Специфіка термінів як спеціального лексичного ряду слів полягає в тому, що вони виникають в процесі виробничої та наукової діяльності і тому функціонують лише між тими людьми, що стикаються з відповідними науково-технічними і виробничими реаліями, тобто макроконтекстом. Тому на відміну від слів літературної мови, які є багатозначними, але набувають однозначності в контексті мовленнєвої ситуації чи лінгвістичного контексту, однозначність термінів при цьому визначається екстралінгвістичним макроконтекстом або лінгвістичним мікроконтекстом.

Термін не потребує контексту, як звичайне слово, адже він:

- одиниця певної термінології, що і виступає замість контексту;
- може вживатися окремо, наприклад, у текстов реєстрів або замовлень в рамках технічної галузі;
- має бути однозначним не взагалі у мові, а в межах даної термінології.

У рамках лексичної системи мови терміни виявляють ті ж властивості, що й інші слова, тобто їм властива як антонімія, так і ідіоматика. Наприклад, термін «**valve**» в суднобудівництві позначає «*клапан*», в радіотехніці «*електронну лампу*», в гідравліці «*затвор*»; термін «**power**» у фізиці означає «*енергія*», «*потужність*», у математиці – «*ступінь*», в оптиці – «*сила збільшення лінзи*».

Таким чином, поступово зміст наукового знання починає відігравати реальну роль у повсякденному житті, відображаючись в українській мові, насичуючи і доповнюючи її. У мові конотат є невіддільним від його денотату, і тут зміст наукового знання стає

елементом мови всієї науки. Наукове знання, що знайшло своє вираження у терміні, переходить на якісно новий ступінь, асимілюючись із семантичною системою і структурою тієї чи іншої мови науки, стаючи компонентом лексико-семантичної системи цієї мови.

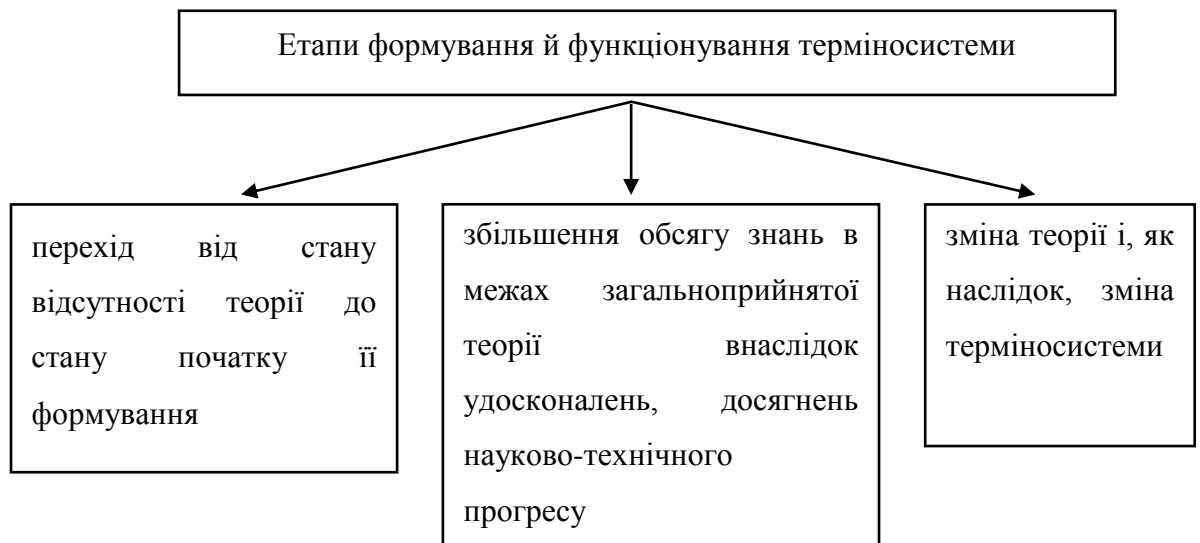
1.2. Терміносистема та основні способи творення термінів

Будь-яка мова тісно пов'язана з усіма сферами, в яких людина веде свою діяльність. Фундаментальні трансформації у житті суспільства призводять до докорінних змін в лексичному складі сучасної мови. В умовах ринкових відносин, що встановилися у соціумі, однією з частин лексико-семантичної системи української мови, що розвиваються найбільш активно є суднобудівнича термінологія. Розглянемо більш детально, чим терміносистема відрізняється від термінології.

Терміносистема – це встановлена система термінів у галузі, підгалузі наукового-технічного, що обслуговує наукову теорію або наукову концепцію [36, с. 37]. Джерелами терміносистем є різні термінології. Але, терміносистема, на відміну від термінології, формується не паралельно з формуванням самої науки, а згідно етапам формування теорії цієї науки. Проте, основу терміносистеми не обов'язково складає наукова теорія. Часом вистачає наявності концепції або певної низки узагальнених ідей. Розрізняють етапи функціонування й формування терміносистеми (рис. 1.1).

Таким чином формується система понять нової теорії, і окреме місце в цій новоутвореній системі посідає певний новий термін, а у сукупності утворюється нова терміносистема. Певна частина термінів попередньої терміносистеми залишається, але вони вже пов'язані з новими поняттями, що з'явилися у мові.

Отже, без теоретичної бази не існує терміносистеми, а без терміносистеми не може бути теорії.

Рис. 1.1 Етапи формування й функціонування терміносистеми

Джерело: складено автором на основі [13].

Терміносистема формується на певній стадії розвитку конкретної галузі наукового знання, коли вже створено наукову теорію, визначено об'єкти та зв'язки між ними. Зазначимо кілька типових ознак терміносистеми (табл. 1.1).

Далі даний спосіб творення термінів буде розглянуто детальніше. Задля зручності користування термінологія укладається в галузевих термінологічних словниках.

Отже, терміносистема певної галузі за своєю природою є більш високим ступенем організації лексичного складу певної галузі знань, аніж термінологія.

Таблиця 1.1

Ознаки терміносистеми

Ознаки терміносистеми	Характеристика
Цілісність	Контрактно-ділові поняття й терміни у сукупності складають цілісну терміносистему, яка складає уявлення про функціонування бізнесу в цілому.
Відповідність суми частин цілому	Якщо ж маємо справу з терміносистемою, що описує загальні

	основи бізнес розвитку підприємства, то терміни ринку, бюджетування, найманої праці, відносин власності у своїй сукупності дають повний опис теми.
Певна сталість	Відбиває систему поглядів у теорії керування підприємством на певному етапі, тривалість якого є визначеною.
Структурований характер	Структура системи термінів може бути однорівневою ієрархічною та лінійною, тобто з підсистемами, що відображають родо-видові відношення, відношення між цілим та його частинами, причинно-наслідкові зв'язки, відношення об'єктів та їх ознак.

Джерело: складено автором на основі [14].

Тож зазначимо основні способи творення термінів, до яких відносять: зміну значення слова звичайної мови; створення неологізмів, використовуючи спосіб словотвору з коренів та інших морфологічних елементів стандартизованої мови, що часто перетворюється на кальки з іноземних мов; запозичення з іноземних мов (етранжизми). В свою чергу, переважання перших двох способів пов'язане з тенденцією до пуризму, характерної для більшості мов.

1.3. Побудова термінів шляхом запозичення з інших мов

Термінологічні запозичення досліджуються вже досить давно. Проте, більшість дослідників приділяє увагу історії даного питання, а не сучасному стану цієї частини лексичної системи української мови і її інтеграції до сфери вживання.

Не встановлені правила написання, вживання іншомовних слів в лапках авторами статей – все це ознаки іноземних слів, які стоять на шляху асиміляції до сучасної української мови, яка з часом починає активно запозичувати ці слова. Проте, опис цих слів в даний період їх вживання, становить для історичної лексикології великий інтерес, оскільки поява таких слів в українських джерелах вказує на існування

певного етапу відносин української та англійської мов, цікавість до ділового та промислового життя Англії і Америки і зростаючим культурним обміном між нашою країною і цими країнами.

Термінологічні запозичення можна розподілити на дві групи за функціональною ознакою: 1) англіцизми, що застосовуються для позначення як західних, так і тих, що поширилися в нашій країні реалій і понять (піар, аутсорсинг, дедлайн, лізинг;) 2) англіцизми, що застосовуються для позначення західних реалій, які не остаточно закріпилися в нашій культурі, а також барбаризми (ф'ючерси, стартап).

Термінологія є одним з найважливіших каналів соціальної комунікації, що здійснює величезний вплив на мовне існування в цілому. Термінотворення можна уявити як цілеспрямований пошук інформації на основі наявного мовного досвіду людини і закріплення її в «інформаційно-термінологічній сфері» певної мови, де кодується і декодується, зберігається і обробляється національна і інтернаціональна термінологічна інформація, яка створюється і сприймається людиною.

Слід зазначити, що терміни не утворюються однаково в кожній мові при активній термінологізації частини її лексики. Деякі мови більше впливають на термінологічний словотвір. Отже, одні мови вносять більший внесок в розвиток окремих термінологій в порівнянні з іншими.

На даний момент процес появи нових термінів у українській термінології досить помітно активізувався. Це характерно не тільки для української мови, а й для мов світу, в якості причин неологізації, дослідники зазвичай вказують екстралінгвістичні причини, такі як розширення міжнародних зв'язків, збільшення ролі засобів масової інформації та інші. Запозичення є одним з видів неологізмів. Запозиченнями прийнято вважати «всі нові слова, взяті з будь-якої мови». У більш вузькому сенсі, запозичення відповідає критеріям особливості, розробленими низкою вчених.

В рамках когнітивно-функціонального напрямку термінотворення трактується як когнітивний процес, пов'язаний з обробкою наукової інформації і її фіксацією в мовних формах когнітивно-інформаційними моделями, що використовуються в науковій комунікації.

Нові терміни, що позначають нові реалії життя і особливості тієї чи іншої країни, можуть поширюватися в інші мови. Але слід зазначити, що лише частина слів повністю асимілюється в мові і навіть стає інтернаціональними, інші слова асимілюються частково або не асимілюються в іншій мові взагалі.

Якість «новизни слова» є відносною. Одні слова зберігають цю якість надовго, інші втрачають її досить швидко. До тих пір, поки носії мови колективно відзначають «новизну слова», воно володіє додатково до інших його якостей особливим видом виразності, пов'язаних саме з його новизною, що ще іноді називають експресивністю новизни. Експресивність новизни відрізняє нові слова, поки носії мови усвідомлюють, що вживають нові слова, вона зникає, як тільки слово перестає сприйматися носіями мови як нове, тобто як тільки воно стає звичним і звичайним. Експресивність новизни багато в чому суб'єктивна. Вона пов'язана з мовним досвідом індивідууму, знанням інших мов і т.д. Суб'єктивним багато в чому є і те ставлення, яким зустрічають лексичні «новинки»: одні їх не схвалюють, іронічно пародіюють «модні» слівця, інші, навпаки, вважають їх дуже сучасними і виразними. Іноді ці оцінки носять соціальний характер, в них проявляється мовний смак певної соціальної або вікової групи носіїв мови.

Щоб нове слово сприймалося як нове, воно повинно або позначати новий предмет, або володіти нестандартною формою, нестандартним звучанням, словотворчою структурою, або своєрідною семантичною організацією. Нестандартність звучання і структури нових слів може,

звичайно, носити випадковий характер, і навпаки, не дивлячись на загальномовні процеси стандартизації.

Новизна слова, як його особлива, нехай навіть тимчасова якість може відрізнятися за ступенем «новизни». Найбільш новими словами слід, очевидно, вважати слова, що володіють нестандартним для української мови звучанням, менший ступінь новизни містять слова оригінальної словотвірної структури, елементи якої відомі носіям мови; ще менше новизни в словах, які переживають різного роду осмислення.

Якісно новою можна назвати лексику, організовану за новим словотворчим принципом. Популярність певної творчої моделі або масове утворення нових слів з тих чи інших конкретних компонентів зводить до мінімуму експресивність новизни в словах. Але іноді назви нових понять і явищ, якщо їх мовна форма не дуже відрізняється від стандарту, також легко вливаються в мову і вживаються настільки часто, що не сприймаються як щось нове. Таким чином, не всі нові слова в рівній мірі відчуються носіями мови як нові, одні з них взагалі залишаються непоміченими, інші засвоюються порівняно швидко, треті тривалий час вважаються новими. Саме вирізнення новизни і швидкість її втрати залежить від низки причин, при тому, що деякі з них закладені в специфіці внутрішньомовних процесів, а інші в значній мірі пов'язані із зовнішніми факторами.

Внутрішньомовні (лінгвістичні) підстави для повної асиміляції слова можуть бути закладені:

- а) в активності (поширеності, популярності) застосування слова, у високій частотності його використання в пресі, радіо і телеінформації,
- б) в стандартності його звучання: менш звичне звучання сприяє більш тривалому перебуванню слова в розряді нових;
- в) в характері його словотворчої структури: утворення на основі рідкісної словотворчої моделі довше сприймаються як нові;
- г) в його словотворчій і фразеологічній активності [29].

Запозичення в термінології також є неоднорідними. Запозичення з інших мов являють собою своєрідний «імпорт» слова разом із поняттям. Запозичення з літературної мови в термінологію якісно відмінні від першого типу запозичень. З літературної мови в спеціальну термінологію береться слово, його «мовна оболонка», і наповнюється новим, спеціальним змістом з огляду на те, що їм називається інше поняття [28].

Безперечним фактом є те твердження, що значення слова і поняття реалізують різний «тип інформації, яка пов'язується зі словом, відповідно до того чи співвідносно воно з повсякденним або науковим поняттям». Це наочно видно при порівнянні лексичного значення загальнолітературного слова і змісту поняття його «двійника» терміну.

В основі явища термінологізації слів рідної мови може лежати процес, за яким у слова відділяється лексичне значення, після чого до нього «прив'язують» стійку, точно визначену дефініцію в разі наявності диференційної ознаки слова, яка виступає. При огляді термінології, з позицій словотворення, основних способів її створення, моделей і словотворчих засобів, виділяють дві групи термінів:

а) з одного боку, словотворчо «зрозумілі», створені за моделями, що діють в рамках згідно чинної загальнолітературної мови, з чітко відділеними морфемами (терміноелементами), хоча за змістом ці слова залишаються приналежністю спеціальної галузі знань;

б) з іншого боку, словотворчо і змістовно «незрозумілі», тобто утворені з невідомих в загальнолітературній мові зразкам, за допомогою морфем, яких немає в загальнолітературній словотвірній системі.

Для сучасного процесу творення термінів більш характерне використання класичних елементів, що обумовлено більшою активністю застосування способу словотворення в сучасній термінології. Тенденція до частоти функціонування словотворчих моделей в термінології забезпечує одне з правил, за яким групи однорідних понять намагаються

висловити однорідними словотворчими моделями. Наслідком реалізації цієї тенденції стає утворення найменувань в термінології згідно, незвичним загальнолітературному словотворенню, зразкам.

На сьогоднішній день, термінологія активно поповнюється новими запозиченнями, найменуваннями та реаліями які вони позначають. Згодом вони асимілюються в українській мові, що за умови їх тривалого перебування, вірогідно осядуть в українській термінолексичі і також стануть носіями системності, оскільки твердження про системність науково-технічної лексики окремої області знання в сучасному термінознавстві не піддається сумніву.

Вважаємо, що засвоєння мовою термінів, які вона запозичує – складний діахронічний процес, у якому велику роль відіграють відношення й зв'язки, з одного боку, мови, що позичає та мови, що жертвує, а з іншого внутрішньо-системні особливості самої мови-отримувача. Ступінь засвоєння запозичення прямо залежить від наявності соціального попиту, терміну існування запозичення в мові, від особливостей семантичних значень. В момент запозичення будь-якого іншомовного терміну, його власного значення й значення новоутвореного терміну можуть збігатися в обох мовах. Пізніше такий термін може бути змінений або зазнати зсувів значень, характерних для будь-якої термінологічної одиниці, самостійно утвореного із елементів, які існують у власній мові.

1.4 Особливості лексико-семантичних процесів в суднобудівничій термінології англійської мови

Однією з відмінних рис термінологічних одиниць є їх природна здатність виражати конкретні поняття. Тому термін визначається диференційною ознакою поняття, яке він і позначає. Вимога однозначності, що висувається до терміну в деяких випадках

порушується, при цьому не одне, а кілька наукових понять виражаються одним терміном. Це створює підґрунтя для перебігу різних семантичних процесів у термінологічній системі, в тому числі в суднобудівничій термінології на основі такої семантичної бази, як багатозначність, омонімія, синонімія та антонімія, при утворенні нового значення.

Загалом можна сказати, що притаманні мові різноманітні семантичні процеси знаходять своє відображення і в термінології різних галузей знань.

Багатозначність, омонімія, синонімія та антонімія – це явища, пов'язані з семантичними процесами, що відбуваються в мові. Зіставлення меж смислових значень між багатозначністю, омонімією, синонімією і антонімією на основі суднобудівничої термінології (на основі матеріалів двох різносистемних мов – англійської та української) і виявлення загальних і конкретних особливостей обумовлює актуальність даного підрозділу.

Лексико-семантичні процеси у мовній системі, в тому числі в її термінології, відбуваються як вираження загальних законів і принципів розвитку лексичного складу мови. Ступінь розробленості цього процесу в двох різносистемних мовах неоднакова. Дослідження в цій області (стосовно лексики галузі суднобудівництва) в українській мові проведені недостатньо, проте в англійському світі цього питання вже торкалися науковці, а це означає, що воно вже висвітлене з певного ракурсу.

Одна з причин наукових суперечок, що виникають у зв'язку з термінологією, – це питання про інтерференцію в цю область лексико-семантичних процесів, властивих загальнолітературній мові – а саме імплементація прийомів омонімії, синонімії та антонімії.

Вимоги, що висуваються до терміну, на відміну від слова, залишаються не виконаними, тобто ряд закономірностей не дотримується. «З одного боку, власна природа терміну, тобто,

однозначне відношення в терміні між сигніфікатом і денотатом, позбавляє його можливості використання в багатозначному і синонімічному ряді, з іншого боку, термінологія, що формується на основі «розмовної мови», апробує в собі всі лексико-семантичні процеси, яким піддається лексика загальнолітературної мови. Дійсно, в термінології будь-якої галузі в тій чи іншій мірі спостерігаються лексико-семантичні процеси, властиві й загальнолітературній мові» [42, с. 77-78].

Н. Мамедов так висловлює своє ставлення з даного питання: «Терміни по точності семасіологічного кордону, конкретності, моносемантичності в області певної галузі, інтелектуальності, а також через відсутність емоційного і образного спектра відрізняються від загальноповсякденних слів. Володіння деякими термінами багатозначністю, омонімією, перш за все, пов'язано із збільшенням і розширенням області функціонального використання термінів. Взагалі «терміни, що використовуються в певній області (наприклад, в суднобудівництві) повинні:

- а) бути моносемантичними,
- б) вирізняти об'єкт системи,
- в) точно виражати поняття,
- г) бути стислими,
- д) бути стилістично нейтральними, позбавленими емоційності і експресивності» [29, с. 26-28].

Відображення цієї думки, так само, як і в інших галузевих термінологіях, помітне і в сфері суднобудівництва. Зі збільшенням мережі функціонуючих робочих областей деяких суднобудівничих термінів, втрачається моносемантична якість цих термінів, вони не можуть розрізняти об'єкти системи, і не являються точним проявом понятійного значення, структурна стислість зникає, включаються ознаки емоційності, експресивності й інтенсивності.

В даному контексті не можливо не згадати про явище багатозначності в суднобудівничій термінології. У суднобудівничих термінах, так само, як і в термінах інших галузей, відбуваються певні лексико-семантичні процеси, одним з яких є багатозначність. Зазвичай під багатозначністю розуміється вираження одним терміном декількох значень, різних явищ, соціальних відносин, предметів і їх ознак.

У словниках суднобудівничих термінів, враховуючи їх багатозначність, повинні відображатися саме значення, пов'язані з мореплавством, судноплавством і ін. Термінологічна типологія у суднобудівничій галузі здійснюється на базі певних лексико-граматичних видів термінів. В першу чергу, це абстрактні віддієслівні іменники, в яких проявляється семантика процесу, руху, що виражається дієсловами, що їх утворюють. В якості першого і основного значення цих іменників виступає поняття процесу. Ці лексико-термінологічні одиниці, трансформуючись в іменники, набуваючи новий якісний стан, розвивають притаманну їм семантику. При цьому дієслова руху субстантувуються:

Поворот – (harpin (g), перевезення – (hail), згинання, здуття – (від вогкості і ін.) (Hogging), множення, зростання – (increase), відхилення – (declination), фільтрація – (decantation), переривання, зупинка – (cutting-off), закінчення, завершення – (completion) та ін.

У цих прикладах дієслів руху, що виражені дієсловами *повертатися, перевозити, згинатися, здуватися, збільшуватися, множити, відхилятися, фільтрувати, переривати, зупиняти*. Це форми віддієслівних іменників. Значить, в українській мові дієслова, перетворюються у віддієслівні іменники, в яких у результаті явища багатозначності смислові можливості змінюються, розширюються і набувають термінологічного характеру.

Одним з лексико-семантичних явищ, що відбуваються в морській термінології, є процес омонімії. В англійській мові є ряд слів, які, хоча і

мають в морфологічному відношенні однакову будову, класифікуються по-різному. Навіть при збереженні своїх формальних ознак вони в відношенні вираження значень відносяться до різних частин мови. При цьому два слова-терміни можуть виконувати різні функції. З приводу цього можна навести наступні приклади:

«*Ship*» як іменник (*a cargo ship* – вантажне судно), як дієслово «*to ship goods by rail*» (відправляти товар залізною дорогою).

«*Draft*» як іменник (креслення, план), як дієслово «готувати проект, креслення, план», «*to draft a contract*» – готувати проект контракту.

«*Dock*» як іменник (верф, де ремонтуються судна); як дієслово – «ремонтувати судно на верфі, привести в док».

«*Cool*» як іменник (прохолода) – «*the cool of the north*» – прохолода півночі; як прикметник – прохолодний «*a cool wind blow from the sea*» з моря подув прохолодний вітер; як дієслово – охолоджувати «*the rain cooled the air*» – дощ охолодив повітря.

«*Wreck*» як іменник (аварія, катастрофа) «*partially submerged wreck*» – частково затонуле судно; як прикметник «*wreck mark*» – знак вказує місце затонулого судна; як дієслово – «*to be wrecked*» – потерпіти аварію.

Таким чином, один і той самий морський термін використовується в різних значеннях, при цьому виникає явище омонімія. Наприклад:

Lift 1 (ім.) – (судно) зниження ступеня осадки; підйомна сила, потужність.

Lift 2 (ім.) – топенант (мотузки, які тримають кінці вітрильних реїв) [12].

У суднобудівничх глосаріях зустрічаються слова, що виражають чотири або більше значень. Наприклад:

Line 1. (ім.) – лінія, риса; рядок; межа; *anchor line* (якірний канат).

Line 2. (дієсл.) – будувати, завершити будовання.

Line 3. (ім.) – трос, канат, мотузка (на судні).

Line 4. (ім.) – трубопровід, магістраль, головна лінія; bilge line – осушувальний трубопровід [12].

Line 1. (ім.) – Liner (морське судно), лінійне судно; cargo liner – вантажний лайнер (лінійне судно); passenger liner – пасажирський лайнер.

Line 2. (ім.) – втулка, прокладка; покриття; shaft liner - покриття (гребного) вала [12].

Відзначимо, що в англійській та українській мовах слова-омоніми виражають різні значення, наприклад:

Landing 1 (прикм.) – вкритий (повінстю); обсяг покриття.

Landing 2 (ім.) – причал (місце швартування судна).

В англійській мові в залежності від місця використання омонімічні слова і терміни виступають як різні частини мови (прикметники або іменники).

В англійській мові термін «loom» використовується як прикметник і як іменник водночас. Наприклад:

Loom 1 (прикм.) – неясний, незрозуміла риса.

Loom 1 (ім.) – рукоятка (весло з рукояткою), блиск.

Іноді обидві форми слова виступають як іменники, тільки в різних значеннях. наприклад:

Lug 1 (ім.) – вухо, навушник, вушко (у каструлі); з'єднувальний кутник.

Lug 2 (ім.) – (від слова lugsail) вітрило з люгером (рейкою).

У суднобудівничій лексиці різні значення виявляються в словах з однаковою формою, що відносяться до різних спеціальностей. Наприклад:

Current – потік (газ, рідина і ін.). Current – електричний струм.

Bearing – підшипник. Bearing – взяття напрямку компасом, азимут.

Receiver – вантажоодержувач. *Receiver* – радіоприймач, телефонна трубка.

Ring – заклепка. *Ring* – дзвіно.

Run – рух. *Run* – потік.

Sail – парус, вітрильне судно. *Sail* – плавання.

Stay – опора. *Stay* – зупинка.

Tube – труба. *Tube* – електронна лампа.

Потрібно згадати, що у термінологічній системі існування синонімії зазвичай є результатом різного підходу до одного і того ж об'єкту, різного сприйняття одних і тих же явищ, що не може не відобразитися на лексичному складі мови.

Деякі англійські суднобудівничі терміни можна перекладати українською мовою за допомогою синонімів: *vind* – перевертати, повертати; *wreck* – аварія, катастрофа, затонуле судно, судно, що потрапило в аварію; *wrap* – намотувати, обгортати, загортати.

Синонімічний ряд, що відноситься до сфери суднобудівничої лексики в українській мові визначається в основному так, наприклад:

1) інструмент, прилад (*instrument*); 2) відділення, ізоляція (*insulation*); 3) перерва, проміжок (*interval*); 4) трап – сходи, комінгс – поріг, перебірка – перегородка, камбуз – кухня.

Явище антонімії, в свою чергу, створює полярні значення. Ці полюси реалізуються за рахунок слів в складі морської термінології. Протилежні процеси між науковими поняттями і професійної діяльністю відображаються антонімічними парами. У суднобудівничій термінології саме слова-антоніми виконують цю функцію. Наприклад: *попутний вітер* – *зустрічний вітер*.

Антонімія проявляється не на тлі всієї численної і різноманітної суднобудівничої термінології, а в межах мікросистем (тематичних груп) – всередині неї. Наприклад: найменування частин судна (*ніс* – *корма*; *правий борт* – *лівий борт*), дій і процесів (*заітормить* – *заітилить*;

причалити – відчалити; стати на якір – знятися з якоря), в навігаційно-вимірювальній термінології (*норд* – *зюйд*; *ост* – *вест*; *малий хід* – *повний хід*), в характеристиках судна (*остійний* – *неостійний*) і ін. Наприклад:

- 1) *мала вітрильна яхта (човен) – small sail yacht (boat);*
- 2) *велика вітрильна яхта (човен) – large sail yacht (boat);*
- 3) *сильна хитавиця – strong rolling;*
- 4) *слабка хитавиця – weak rolling;*
- 5) *великий багатотоннажний танкер – large tonnage tanker;*
- 6) *малий малотонажний танкер – small tonnage tanker;*
- 7) *мале вантажне судно – small cargo vessel;*
- 8) *велике вантажне судно – large cargo vessel;*
- 9) *коротка хвиля (на морі) – short wave (at sea);*
- 10) *широка хвиля (на морі) – wide wave (at sea);*
- 11) *дивиться вперед (на судні) – look out ahead (on ship);*
- 12) *дивиться назад (на судні) – look out back (on ship);*
- 13) *низький тиск (у насоса) – low pressure (at pump);*
- 14) *високий тиск (у насоса) – high pressure (at pump).*

Отже, проаналізувавши все вищезгадане у даному підрозділі, дійшли наступних висновків: вивчення семантичних процесів в суднобудівничій термінології, перш за все, визначає межі омонімії – багатозначності. При цьому, одна і та ж термінологічна одиниця використовується в різних терміносистемах однієї мови, створюючи зв'язок між пластами мови. До того ж багатозначність в суднобудівничій термінології ґрунтується на широті поняття, яке виражається, а по мірі збільшення смислового навантаження цих термінів підвищуються і їх виразні можливості. Розглядаючи таке явище, як омонімія в суднобудівничій термінології доходимо висновку, що воно з'являється на основі внутрішніх законів розглянутої пари мов.

Синонімія, в свою чергу, в суднобудівничій термінології ґрунтується на факторі смислової спільності. Повна взаємозамінність вбачається як особливість, властива саме цим термінам. А поняття, що виражаються в результаті появи антонімії в морській термінології, виступають в зв'язку з трудовою діяльністю людей, що працюють в морі, і взаємодіють з оточуючим їх навколишнім середовищем.

1.5. Методичні підходи щодо взаємодії перекладача із терміносистемою у сфері суднобудівництва

Теорія, методологія і практика в сукупності складають вчення про перекладознавство, яке в логічній послідовності і на науковій основі виявляє, пояснює і спрямовує всі аспекти процесу розвитку перекладу як науки. Ці складові вчення про перекладознавство взаємопов'язані і взаємообумовлені, тому вони досліджуються одночасно на загальній методологічній основі. Основним об'єднуючим чинником комплексного дослідження теорії та практики перекладу є постановка загального цільового завдання – пошук найбільш ефективних шляхів взаємодії перекладача з суб'єктом перекладу.

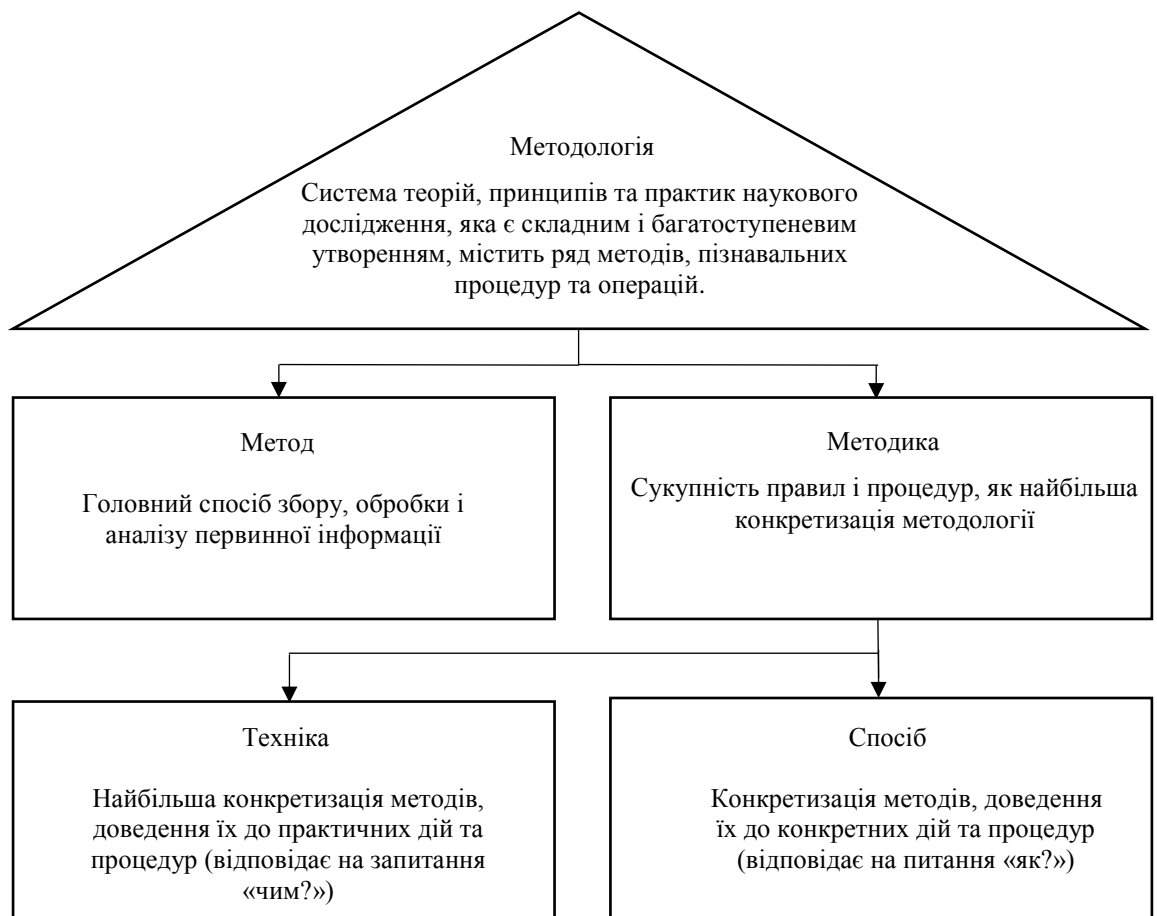
Поняття «методологія» по-різному трактується в науковій літературі і має два змістовних значення: по-перше, як система визначених засобів, прийомів, які використовуються в тій чи іншій сфері діяльності; по-друге, як вчення про цю систему чи як загальна теорія методу, теорія в дії. Тобто методологія – це філософське вчення про систему методів наукового пізнання і перетворення реальної дійсності, а також вчення про застосування принципів, категорій, законів діалектики і науки до процесу пізнання і практики в інтересах придбання нових знань [7, с. 17]. У «Філософському словнику» методологія тлумачиться як 1) «сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в будь-якій

науці; 2) вчення про метод наукового пізнання і перетворення світу» [41, с. 214].

Отже, можемо зробити висновок, що методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної систематизованої інформації про процеси та явища. Функціональна схема методології дослідження представлена на рис. 1.2.

На відміну від методології, метод дослідження – це його шлях. Поняття «метод» (від грец. *methodos* – спосіб пізнання) в широкому розумінні означає «шлях до чого-небудь» чи спосіб діяльності суб'єкта у будь-якій її формі. Сукупність різних методів пізнання з врахуванням принципів діалектичного матеріалізму і складає зміст методики перекладознавчих досліджень [13, с. 58].

Рис. 1.2. Функціональна схема методології дослідження

Джерело: Власні дослідження.

Тобто методика є конкретизація методології, за якої остання переростає в конкретні пізнавальні процедури та операції.

Ефективність того або іншого методу обумовлена насамперед змістовністю, глибиною і фундаментальністю теорії, яка як би «стискається в метод». У свою чергу, «метод розширюється в систему», тобто використовується для подальшого розвитку науки, поглиблення теоретичного знання як системи, а також його матеріалізації і об'єктивізації в практиці [7, с. 18]. Як відомо, розвиток науки полягає в знаходженні нових явищ і у відкритті тих законів, яким вони підкоряються. Найчастіше це здійснюється завдяки тому, що знаходять нові методи дослідження [18, с. 314].

Сучасне перекладознавство знаходиться на етапі становлення, тому особливого значення набуває його теоретичне обґрунтування. Теорія трактується у двох значеннях: в широкому розумінні – це комплекс поглядів, уявлень, ідей спрямованих на пояснення яких-небудь явищ; у вузькому – це вища форма наукових знань про закономірності і суттєві зв'язки об'єкта даної теорії. Теорія базується на практиці і необхідна їй, а практика, у свою чергу, організується і спрямовується теорією.

Методологічною і теоретичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання процесів і явищ. Діалектика (з грец. *dialektike* – мистецтво вести бесіду, полеміку) є якнайповнішим і всебічним вченням про розвиток як про нескінченний поступальний, суперечливий, динамічний процес, в якому превалує логічний рух від нижчого до вищого, від простого до складного, від старого до нового [7, с. 23]. Застосування цього методу дає змогу обґрунтувати зв'язки

причин й наслідків, процеси інтеграції й диференціації, постійну суперечність між явищем і сутністю, формою і змістом.

При виборі методів дослідження керувалися тим, що однією з основних передумов успішного вирішення будь-яких наукових завдань є глибоке знання і розуміння діалектико-матеріалістичної методології наукових досліджень. Такий підхід використано в ході розгляду підходів до вивчення особливостей функціонування суднобудівничої терміносистеми та аналізу процесу функціонування нових перекладацьких компетенцій, з врахуванням специфіки роботи перекладача на реальному підприємстві.

У процесі дослідження розглянуто сукупність методів, як упорядковану систему, складену з двох блоків – загальнонаукових та спеціальних методів. Перші застосовувались ширше, їх використовували при визначенні актуальності проблеми дослідження спеціальної термінології суднобудівничої галузі. Загальнонаукові методи знаходять застосування в будь-якій області пізнання (порівняння, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія, монографічний тощо). Їх сукупність забезпечує необхідну повноту і цілісність дослідження, що широко використовується в роботі.

Важливе місце у вивченні процесу перекладання як явища займає метод наукової абстракції. Абстракція – відмова від поверхневих, незначущих сторін явища з метою розкриття його внутрішніх, суттєвих, сталих і загальних зв'язків, дійсної тенденції руху. Його схематично зображають, як рух від конкретного (від явищ, які спостерігаються безпосередньо) до абстрактного і потім сходження від абстрактного до конкретного [13, с. 62]. Абстрагування лежить в основі формування перекладознавчих понять, категорій, значна частина яких не може бути виявлена шляхом безпосереднього спостереження, а для проникнення в суть цих явищ потрібне застосування наукового методу. Це перший

ступінь методу наукової абстракції. Другий ступінь полягає у сходженні від абстрактного до конкретного [17, с. 336].

Процеси абстрагування в системі логічного мислення тісно пов'язані з іншими методами дослідження і, передусім, з аналізом і синтезом. При проведенні аналізу відбувається розчленування явищ і процесів, що відбуваються при перекладі на складові елементи, при чому кожен елемент послідовно вивчається. Синтез, навпаки, є наслідком з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле. При проведенні перекладознавчих досліджень необхідно забезпечити не лише єдність кількісного та якісного аналізу, але й оптимальне рішення щодо подальшого розвитку процесу, що вивчається. Якісний аналіз передбачає вивчення змісту явищ, а кількісний – виявлення його зовнішньої прикмети і кількісного вимірювання [30, с. 159-162]. Коли основні положення єдності кількості та якості одержують остаточне формулювання, тоді наукові положення отримують особливу теоретичну і практичну значимість.

Окрім загальнонаукових, нами були використані суто перекладацькі методи дослідження, такі як тезаурусний, спрямований на виокремлення лексичних одиниць, специфічних для галузі суднобудування, метод лінгвістичної інтроспекції, суть якого полягає у використанні мовної інтуїції автора в процесі перекладознавчого аналізу, досліджуваних текстів та компаративний аналіз під час якого відбувається порівняння вихідної лексеми і її перекладної версії, зважаючи на її адекватність і еквівалентність. Також нами був використаний дефінітивний метод дослідження, який дає змогу визначити базові поняття дослідження і метод дистрибутивного аналізу, що був застосований для визначення характеру функціонування лексичних одиниць у мові оригіналу та мові перекладу.

Таким чином, під час написання даної роботи використовувалися як загальнонаукові, так і специфічні для галузі перекладознавства

методи дослідження, що дозволило якнайповніше розглянути і роз'язати задачі, поставлені в дипломній роботі.

РОЗДІЛ II

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У СФЕРІ СУДНОБУДІВНИЦТВА НА РЕАЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Особливості перекладу лексичних одиниць у діловій документації суднобудівничої галузі

Задля дослідження практичних аспектів діяльності перекладача на реальному підприємстві, був використаний досвід роботи спеціаліста з перекладу на суднобудівничому заводі міста Херсона, що є частиною ТОВ «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП».

1. Код ЄДРПОУ: 36336744

Повне найменування юридичної особи та скорочене у разі його наявності: ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП», ТОВ «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП»

Повне та скорочене найменування юридичної особи англійською мовою у разі їх наявності: LIMITED LIABILITY COMPANY «SMART-MARITIME GROUP», «SMART- MARITIME GROUP» LLC

2. Види діяльності:

30.11 Будівництво суден і плаваючих конструкцій, 33.15 Ремонт і технічне обслуговування суден і човнів (будівництво та ремонт суден в тому числі але не обмежуючись, будівництво та ремонт торговельних суден: пасажирських паромів, вантажних суден, танкерів тощо; будівництво та ремонт військових суден; будівництво та ремонт риболовецьких суден; будівництво та ремонт платформ для буріння, плаваючих та підводних; будівництво та ремонт пливучих конструкцій: пливучих доків, понтонів, кофердамів, пливучих пристаней, буїв, пливучих цистерн, барж, тендерів, ліхтерів, тощо; технічне обслуговування ремонт та перебудова суден; будівництво та ремонт прогулянкових суден; будівництво парусних човнів з додатковим двигуном (чи декількома) або без нього (них); будівництво та ремонт моторних човнів; будівництво та ремонт інших прогулянкових та спортивних човнів: каное, гребних шлюпок, яликів.

3. Інформація про виробничі площі зі зазначенням продуктивності:

Загальна площа територій Херсонської верфі складає 111,814 га, з них 40,5036 га відведено під складські та цехові приміщення. Також у власності СМГ знаходиться Миколаївська верф.

Максимальна розрахункова продуктивність підприємства складає 2 850 000 л/г на рік.

4. Інформація щодо обладнання (станки, машини тощо) та перелік основних технологічних операцій виробництва:

Підприємство має обладнання для обробки металу (зварювальне, різальне, для очистки та фарбування), трубогінні станки, кранове обладнання, суднопідйомне (докова камера, сліп, стапель, плаваючий док, крани), автопарк.

Основні етапи виробництва включають:

- обробка металу шляхом правки на вальцях;

- дробеструйну очистку, нанесення ґрунтового слою фарби у фарбувальній камері;
- порізки деталей з металу за допомогою машин для газової та плазмової різки;
- вигин металевих деталей та промислових прес-машинах;
- доставку в складальний цех за допомогою кранового обладнання і машин, наступна збірка деталей у секції за допомогою зварювальних напівавтоматів та лінії автоматичного зварювання;
- подальше формування блоків із секцій;
- транспортування блоків на стапель за допомогою спеціального багатотоннажного транспорту і подальше формування укрупнених блоків;
- формування корпусу судна на стапелі;
- захисту корпусу шляхом нанесення фарби із використанням фарбувальних установок;
- спуску корпусу судна на воду через докову камеру;
- передача судна Замовнику;

На даний момент підприємство «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП» уклало контракт на будівництво чергового корпусу танкера-хімовоза для компанії VEKA Shipbuilding WT B.V. (Нідерланди). Танкери-хімовози призначені для перевезення нафтопродуктів і хімічних вантажів на внутрішніх водних маршрутах Європи. «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП» і «VEKA Group» співпрацюють вже понад 10 років.

У зв'язку з тісною співпрацею з країнами Європи, робоча мова для яких англійська, важливим стало створення служби перекладу на даному підприємстві. Спеціалісти даного відділу займаються перекладом контрактної документації, ведуть ділове листування, займаються синхронним перекладом задля комунікації працівників заводу із іноземними партнерами.

Інтенсивна взаємодія перекладача із суднобудівничою терміносистемою під час роботи зумовила науковий інтерес до особливостей перекладу лексичних одиниць у контрактно-діловій документації суднобудівничої галузі.

В зв'язку з цим не можна не нагадати, що інтенсивні глобалізаційні процеси, домінуючі в рамках сучасного суспільства, призводять до необхідності швидкого, точного, якісного обміну інформацією в різних сферах життєдіяльності. Розширення міжнародних зв'язків, а значить, ефективна міжкультурна комунікація, що лежить в їх основі – це те, без чого не можна уявити собі сучасний, який постійно змінюється світ. У подібних умовах актуальним стає питання про переклад текстів з однієї мови на іншу.

Рисою, що відрізняє переклад від інших видів мовного посередництва (*language mediation*), є єдність форми і змісту перекладного тексту. Це виражається в першу чергу в тому, що рецептори перекладу вважають його повністю тотожним початкового тексту. Відтворення в перекладі змісту і форми оригіналу має бути максимально точним, від цього безпосередньо залежить те, наскільки переклад буде тотожний оригіналу. Характер точності безпосередньо залежить від специфіки перекладного тексту.

У зв'язку з вищевикладеним розглянемо специфіку перекладу офіційних документів української мови англійською, в першу чергу з'ясуємо, що таке офіційно-діловий стиль (ОДС) мови і які його особливості. Так, ОДС – це сукупність мовних засобів, функція яких – обслуговування сфери офіційних ділових відносин, що виникають між органами держави, організаціями та їх підрозділами, організаціями та приватними особами в процесі їх виробничої, економічної, господарської, дипломатичної і юридичної діяльності [32, с. 250].

Необхідно відзначити, що в рамках ОДС відбувається розподіл текстів в залежності від сфери їх вживання, так, можна говорити про

законодавчий, юридичний, дипломатичний та адміністративний підстилі [33, с. 12]. Питання про наявність підстилів стає в рамках цього дослідження значущим, оскільки відмінності, що виникають в текстах, що належать ОДС виникають на лексичному рівні, набагато помітніше, ніж, наприклад, в художньому стилі – це важливо враховувати в процесі перекладу з однієї мови на іншу.

Текстам ОДС притаманні такі специфічні риси, які, в свою чергу визначають наявність в них певних лексико-граматичних особливостей. Так, тексти ОДС характеризуються:

- високою регламентованістю мови (визначений запас засобів вираження і способів їх побудови);
- офіційністю (регламентованість викладу: слова вживаються звичайно в своїх прямих значеннях, образність, як правило, відсутня, тропи дуже рідкі);
- безособовістю (офіційно-ділова мова уникає конкретного й особистого)» [36].

Звернемося до опису та виявлення лексичних особливостей текстів ОДС, які є надзвичайно важливими у зв'язку з перекладацькою проблематикою. З точки зору лексичного наповнення цікавлять нас тексти ОДС наповнені термінами, фразеологічними сполученнями і кліше. Значення слова «термін» трактується нами в даному випадку в широкому сенсі.

Наведемо деякі приклади перекладу термінів, які вилучені нами з контрактних текстів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Приклади перекладу термінів вилучених з контрактних текстів

Приклад з оригінального тексту	Переклад
Податкова пільга	Tax privilege
Бюджетне фінансування	Budgetary financing
Державні гарантії	State guarantees

Державно-приватне партнерство	State-private partnership
Кошторисна вартість проекту	Budget cost of the project
Фінансування проекту	Project financing
Власні кошти	Own means
Залучені засоби	Obtained funds
Позикові кошти	Debt funds
Терміни будівництва та монтажу	Construction and installation terms
Термін окупності проекту	Project payback period
Заява про комерційну таємницю	Statement for a trade secret
Іноземні інвестиції	Foreign investments
Соціально значущий проект	Socially significant project
Мета проекту	Purpose of the Project
Приватний партнер	Private partner
Власність	Property
Навчання персоналу	Staff training
Точка беззбитковості	A breakeven point
Висококваліфіковане робоче місце	Highly qualified workplace
Високооплачуване робоче місце	And highly paid workplace
Бюджетная система	Budgetary system
Всього	In total amount
Перелік пріоритетних інвестиційних проектів	Priority investment projects list
Податок на майно	Property tax
Купівля обладнання	Purchase of the equipment
Оборотний капітал	Working capital
Додаткова податкова виплата	Extra taxation expense
Додана вартість	Add value
Податок на додану вартість	Value-added tax (VAT)
Податок на прибуток	Profit tax
Податок на землю	Land tax
Податок на майно	Property tax
Розрахунок	Calculation
Бюджетна ефективність	Budgetary efficiency
База, яка обкладається податком	Taxable base

Джерело: власні дослідження.

Як бачимо, з точки зору своєї структури, більшість представлених термінів є багатослівними. Для них характерна особлива зв'язаність компонентів, яка, по-перше, породжує точність в їх викладі, а, по-друге, схожа за своєю природою з обмеженістю компонентів фразеологічних одиниць. Дане зауваження важливо також з практичної точки зору – ця зв'язаність дозволяє відтворювати і перекладати одиниці оригіналу в готовому вигляді, що безсумнівно економить час і зусилля перекладача.

Проаналізовані нами тексти на предмет їх лексичної специфіки характеризуються високою частотністю вживання так званої номенклатурної лексики [3]. Номенклатурна лексика має конкретно-денотативне значення, за рахунок чого в текстах ОДС суднобудівничої спрямованості підвищується рівень точності. Наведемо деякі приклади перекладу номенклатурних лексичних одиниць, витягнутих з перерахованих вище текстів (табл. 2.2).

Склад номенклатурної лексики може варіюватися. Можна говорити, наприклад, про номенклатуру найменувань (*товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) – Limited Liability Company (LLC)*), про номенклатуру посад (*Генеральний Директор – Director General, Директор з Маркетингу – СМО – Chief Marketing Officer або Marketing Director*), номенклатурі товарів (*valve DN150 – клапан ДУ150*), номенклатурі назв (частин) документів (*пояснювальна записка – Explanatory note, договір – Contract*).

Таблиця 2.2

Приклади перекладу деяких номенклатурних лексичних одиниць

Приклад з оригінального тексту	Переклад
Пояснювальна записка	Explanatory note
Стратегії виходу	Exit strategies
Структура ради директорів	Board of directors composition
Зареєстрована назва	Registered name
Бізнес коефіцієнт	Business ration
Додаток	Appendix
Аналіз потоку грошових коштів	Cash Flow Analysis
Звіт про прибутки і збитки	Profit and Loss Statements
Аналіз слабких і сильних сторін бізнесу	SWOT Analysis
Маркетинговий план	Marketing plan
Дата вступу в силу	Date of entry
Заява про комерційну таємницю	Statement for a trade secret
Назва відділу	Department
Попередній перелік обладнання	Draft equipment list
Сторона (угоди, договору)	Party

Стаття 36 (кодексу, закону)	Article 36
Товариство з обмеженою відповідальністю	Limited Liability Company

Джерело: власні дослідження.

Для текстів ОДС характерно також наявність лексики з узагальненим значенням або так званої процедурної лексики. «Процедурна лексика в тексті документа – конкретна дія, предмет або ознака в офіційно-діловій інтерпретації» [33].

Таким чином, нами було проаналізовано основні особливості текстів офіційно-ділового стилю. Більшість текстів, що функціонують в рамках типового контракту з будівництва судна, відносяться до групи економічних. Вони характеризуються офіційністю, стабільністю і стандартизованістю. Однак особливу увагу необхідно звернути на те, що ми мали справу не з текстами документів офіційно-ділового стилю в чистому вигляді, а з текстами, які крім ознак ОДС мають і риси науково-технічного стилю, це виражається, в першу чергу, на лексичному рівні: тексти містять суднобудівничі терміни, технічну номенклатуру. Це обумовлено тематикою будь якого контракту в галузі, що розглядається.

2.2. Специфіка контрактно-ділової документації та її перекладу

Проблема перекладу і складання контрактів не випадкова. На даний момент все більше людей в світі стають учасниками ділових відносин. В результаті чого бізнесмени потребують фахівців, що володіють знанням англійської мови. Особливо гостро стоїть питання контракту, як робочої одиниці сфери суднобудування, від якої залежить безпосередньо вся діяльність підприємства.

Будь-яка серйозна ділова домовленість може бути досягнута за допомогою контрактів і угод. Письмова форма є гарантією того, що різні

люди, наприклад покупці і продавці, будуть взаємодіяти відповідно до певної ділової стратегією, а їх інтереси будуть враховані партнерами. Одним з найбільш затребуваних видів перекладу сьогодні є переклад документів. Документи діляться на дві основні групи: документи фізичних осіб; документи юридичних осіб. Переклад документів юридичних осіб набуває все більшої актуальності в сучасних умовах глобальної економіки [40, с. 78]. Однією з особливостей перекладу документів фізичних осіб є необхідність надання їм юридичної сили, їх легалізації для пред'явлення за межами країни.

До групи документів юридичних осіб, переклад яких має свої особливості і найчастіше викликає труднощі, відносяться контракти, договори та страхові документи. Необхідно відзначити, що найчастіше в роботах по теорії перекладу вимагається повне розуміння вихідного тексту перекладача. Але, висуваючи такі вимоги, автори не вказують якими способами можна досягти повного розуміння, що викликає негативну реакцію у перекладачів. Далеко не завжди перекладач, навіть за умови багаторічної практики, здатний повністю розуміти будь-який спеціальний текст, наприклад, юридичний текст за першим ознайомленням. У більшості випадків це і не потрібно, так як перекладачі часто набувають знання, необхідні, для розуміння вихідного тексту безпосередньо в процесі перекладу, точніше кажучи, на етапі аналізу змісту вихідного тексту, що передує власне перекладу.

Перекладач може здобути необхідні йому знання багатьма різними способами. У розпорядженні перекладача знаходяться двомовні словники, глосарії, бази даних, інформаційно-пошукові тезауруси, енциклопедії, корпуси текстів, законодавство, нормативні акти, особисті контакти з фахівцями та ін. Всі перераховані вище засоби, безумовно, можуть бути корисні перекладачеві. Але вирішальне значення має організація пошуку. Послідовність, наприклад, може бути такою: зустрівши в тексті мовні одиниці, що являють собою труднощі для

розуміння, перекладач звертається до словників, щоб визначити відповідність даної мовної одиниці поняттю [39, с. 64]. Потім перекладач звертається до енциклопедій, нормативних актів, баз даних, щоб з'ясувати його ознаки і відносини з іншими поняттями в даній предметній області. Далі, з'ясувавши значення поняття, перекладач переходить до власне перекладу. Перший етап створення тексту перекладу передбачає пошук і підбір перекладацьких відповідностей для вихідних термінів. У пошуках відповідностей понять перекладач звертається до різних джерел інформації і аналізує можливість застосування знайдених в них відповідностей в контексті свого перекладу.

Переклад договорів та контрактів має свої особливості, до яких відносяться: особлива структура побудови речень, специфічна лексика, наявність лексичних шаблонів. Та все це повинен знати перекладач для здійснення якісного і правильного перекладу. Перекладачеві юридичних документів необхідно знати терміни виконання замовлення, бажаний замовником переклад назв сторін, що вступають в договірні відносини, власних назв, формат і призначення перекладу. При перекладі договорів та інших юридичних документів необхідно враховувати особливості складання юридичних текстів і дотримуватися встановлених правил їх написання. Важливо зберегти синтаксичну структуру оригіналу тексту настільки, наскільки це можливо.

Переклад договорів починається з визначення типу документа. Після цього перекладач, власне, приступає до перекладу. Завершальним етапом є редагування тексту і перевірка однорідності використовуваної термінології по всьому тексту. Так само переклад договору вимагає особливої уваги до таких деталей, як переклад назв фірм, адрес і прізвищ.

Основною рисою мови ділової кореспонденції є точний і чіткий виклад матеріалу при майже повній відсутності емоційних елементів; в

них практично виключена можливість довільного тлумачення суті питання. Тому основними вимогами, яким повинен відповідати хороший діловий переклад, є: точність – всі положення, які тлумачаться в оригіналі, повинні бути викладені в перекладі; стислість – всі положення оригіналу стисло і лаконічно представлені в перекладі; ясність – стислість і лаконічність мови перекладу не повинні позначатися на повноті передачі лексики оригіналу; літературність – текст перекладу повинен задовольняти загальноприйняті норми літературної мови, без вживання синтаксичних конструкцій мови оригіналу [3, с.58].

У процесі перекладу існує необхідність дотримуватися певних правил, які допомагають передавати ті чи інші лексичні одиниці, такі як терміни, власні імена або скорочення. При перекладі офіційних текстів мовні штампи нерідко збігаються за змістом, але відрізняються за внутрішньою формою. Це пов'язано з тим, що в сучасній українській мові менше усталених штамів, ніж в англійській мові. Тому для того, щоб максимально еквівалентно перекласти текст, зберігши при цьому синтаксичні та лексичні конструкції першотвору, використовується прийом дослівного перекладу мовних кліше. Особливу увагу слід приділити тому, що для досягнення максимально близького перекладу і дотримання контекстуальних відповідників, в процесі перекладу офіційних текстів існує необхідність використання перекладацьких трансформацій. Прийнято виділяти найбільш часто використовувані прийоми, такі як калькування, транскрипція і рідше транслітерація. Їх використання обумовлюється великим вмістом в тексті термінів і назв. Поряд із зазначеними прийомами досить часто використовується прийом антонімічного перекладу. Генералізація, навпаки, використовується рідко, оскільки документи вимагають гранично точного перекладу.

Переклад заголовка документа, якщо він розкриває сутність питання, повинен бути максимально близький до оригіналу, якщо ж він відрізняється стислістю або носить рекламний характер, то перекладачеві слід додати коротку анотацію в інформаційних цілях. Всі скорочення, що зустрічаються в тексті оригіналу, повинні бути розшифровані відповідно до загальноприйнятих правил. Скорочення, що не піддаються розшифровці, залишаються на мові оригіналу [9]. Не змінюються і зберігають оригінальну орфографію: слова і пропозиції не мовою оригіналу; скорочені найменування марок виробів і приладів; назви іноземних друкованих видань. У тексті перекладу зазвичай перекладаються: назви частин і відділів установ і організацій; назви посад, звань, учених ступенів, титулів; власні імена і назви відповідно до встановленої практики. У тексті перекладу транскрибуються:

- іноземні прізвища, власні імена і назви з урахуванням традиційного написання відомих прізвищ;
- артиклі і префікси в іноземних прізвищах;
- найменування іноземних фірм, компаній, акціонерних товариств, корпорацій, концернів, монополій, промислових об'єднань;
- сполучники і прийменники в назвах фірм;
- фірмові назви машин, приладів, хімічних речовин, виробів, матеріалів [8, с. 44].

У тексті перекладу замінюються українськими еквівалентами: спеціальні терміни; географічні назви [5, с. 15]. Використання скорочень і аббревіатур є типовим для всіх видів документів. Скорочення в контрактах використовуються у великій кількості, існують спеціальні словники, щоб розшифрувати їх. Зміст договору також має певні особливості, і вони гарантують поділ контрактів на певні різновиди відповідно до сфери діяльності тощо. Дуже часто контракти закодовані за допомогою спеціальних скорочень.

Підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновки, що офіційна документація при перекладі вимагає до себе підвищеної уваги. Оскільки, як стандартний текст англійською мовою, така документація вимагає знання і вміння користуватися різними перекладацькими «інструментами» – перекладацькими трансформаціями. З іншого боку, тексти, витримані в офіційно-діловому стилі, вимагають дотримання певних форм написання того чи іншого виду документа, прийнятих в кожній даній країні, будь це Америка чи Британія, або Австралія, ввічливих форм поведження і побудови речень.

Для грамотного перекладу ділових текстів перекладачеві необхідно володіти знаннями про особливості офіційно-ділового стилю, вміти правильно обирати і використовувати перекладацькі прийоми, необхідні для перекладу тих чи інших лексичних одиниць, і мати великі фонові знання в тій сфері діяльності, в якій буде функціонувати перекладний документ. Офіційно-діловий стиль є найбільш консервативним стилем в будь-якій мові, тому відходження від норм в написанні або оформленні документів буде сприйматися, як неввічливість, а іноді навіть і образу. Отже, перекладачеві в даному виді текстів слід бути особливо обережним, щоб не зачепити почуттів і гідності реципієнтів, і не порушити офіційно-ділового етикету.

Зважаючи на вищезгадане ми робимо висновок, що сфера суднобудівництва у питанні заключення контракту майже не відрізняється від будь-якої іншої сфери ділових відносин. Особливістю контрактно-ділової документації у даній сфері є специфіка контракту, що за сферою ведення бізнесу відноситься до B2B (Business to Business), тобто продажів обслуговування бізнесу бізнесом.

Головною рисою такого типу взаємовідносин є тривалість та ціна контракту. Продажі у цьому сегменті відрізняються тим, що контракт буде реалізовуватись протягом тривалого проміжку часу, а отже знаходитиметься під можливим впливом коливань світової економіки.

Це, в свою чергу може призвести до претензій щодо умов укладеного контракту. Задля вирішення проблем або ж взаємних претензій з приводу вищезгаданої угоди, обидві сторони будуть вимушені звернутися до самого тексту контракту. На даному етапі розбіжностей між сторонами, суперечки будуть відбуватися не тільки в юридичному, але й в лексико-граматичному полі розглядання тексту. Це, в свою чергу, ще раз підкреслює необхідність чіткого та послідовного перекладу, що буде не тільки еквівалентним, а й адекватним з позиції юридичної особи, що уклала даний контракт.

2.3. Характеристика основних компетенцій перекладача у сфері професійного перекладу

Основна ідея компетентнісного підходу полягає в тому, що головний результат освіти – це не окремі знання, вміння і навички, а здатність і готовність людини до ефективної та продуктивної діяльності в різних соціально-значущих ситуаціях. Цей підхід передбачає формування потреб людини в постійному поповненні та оновленні знань, вдосконалення умінь і навичок, їх закріплення і перетворення в компетенції, які формуються в процесі діяльності і заради майбутньої професійної діяльності.

Для оцінки якості професійної діяльності будь-якої сфері існує певна сукупність критеріїв, які ця діяльність повинна задовольняти. Стосовно оцінки рівня кваліфікації окремих категорій фахівців, в число яких входять і представники перекладацької професії, професійна компетентність має на увазі високий рівень володіння певними (приватними) компетенціями [27, с. 8].

Обидва терміни, що набули широкого поширення як в програмних освітніх документах, так і в дослідженнях лінгводидактичного напрямку (методика, перекладознавство, психолінгвістика і ін.), часто

використовуються не диференційовано, як синоніми, що видається не зовсім виправданим. Ймовірно, ця обставина пояснюється тим, що обидва терміни походять від одного англійського слова *competence* (або *competency*), і в англо-українських словниках обидва фігурують в рамках однієї словникової статті як два самостійних значення цих слів-двійників. Показово, що в значенні компетенції данна лексична одиниця виступає як юридичний термін, синонімічний слову правомочність. Так, в словнику В.К. Мюллера обидва значення об'єднані під одним номером і даються через кому з позначкою (юр.). Крім зазначених значень цих слів в словниках наводяться й інші, а саме: а) здатність, уміння і б) добробут, хороше матеріальне становище.

Аргументи на користь диференційованого вживання обох термінів знаходимо в роботах О.Р. Поршневої [35] і А.Б. Шевніна [45, 46], хоча повного збігу в трактуванні у цих авторів немає. Так, за визначенням А.Б. Шевніна, перекладацька компетентність є не що інше як «загальна сукупність знань, дій-умінь і операцій та навичків, необхідних перекладачеві для успішного здійснення його професійної діяльності», тоді як компетенціями він називає «функціональні реалізації» компетентності, обумовлені цілями і завданнями перекладу, які можуть змінюватися в залежності від конкретної ситуації. При цьому наголошується, що компетенції мають рівневу ієрархію, тобто «компетенції нижчого рівня можуть бути успішно реалізовані не інакше, як з урахуванням компетенції «вищого рівня» [45, с. 61]. До останніх А.Б. Шевнін відносить мовну компетенцію, що передбачає знання лексики, граматики і стилістики як іноземної, так і рідної мови; професійну компетенцію, що передбачає засвоєння перекладачем теоретично узагальненого досвіду, накопиченого перекладачами-практиками і вченими-перекладознавцями; нарешті, фонову компетенцію, яку він пов'язує з рівнем освіти і культури перекладача, а

також наявністю у нього тезаурусних знань в різних ситуаціях комунікації.

Мовна компетенція перекладача включає всі аспекти володіння мовою, характерні для носія мови, але, крім того, має на увазі і ряд специфічних особливостей. Перекладач повинен пам'ятати про систему, норми і узус мови, про його словниковий склад і граматичний устрій, про правила використання одиниць мови для побудови висловлювань. Він повинен володіти цією компетенцією як у рецептивному, так і в продуктивному сенсах обох мов, що беруть участь в процесі перекладу.

Спілкування людей за допомогою мови здійснюється своєрідним, складним шляхом, і достатнє володіння мовою – це лише одна з умов комунікації. Комуніканти доповнюють мовний зміст висловлювання інформацією, яку вони отримують з обставин спілкування і попереднього досвіду, і знань про світ, тобто фонових знань. Здатність людини до інтерференції – формування правильних висновків з мовних висловлювань про їх повний зміст на основі фонових знань – становить його комунікативну компетенцію. Вона передбачає не просто вміння інтерпретувати сенс висловлювань і текстів, а й «уміння проектувати на висловлювання в тексті оригіналу інференціальні можливості рецепторів перекладу» [3].

Спираючись на досвід роботи на підприємстві «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП» авторів даного дослідження, можна заявити про те, що здатність до інтерференції і вміння слухати співрозмовника є ключовими факторами до правильної інтерпретації як усних, так і письмово викладених думок. При роботі з замовником, який є представником однієї з європейських країн, важливо тримати в голові те, що англійська для нього також вивчена мова і він не володіє нею на тому ж рівні, що і рідною. Так як партнери, з якими частіше за інших взаємодіють українські компанії мають голландське, німецьке або бельгійське походження, діловою мовою для всіх цих країн при

взаємодії з українцями є саме англійська. Більш того, взаємодія двох людей в сфері бізнесу, які розмовляють різними мовами і ведуть на них ділове спілкування супроводжується постійною мовною та культурною інтерференцією. Основним завданням перекладача в зв'язку з цим є успішне коммутаторство і посередництво між двома суб'єктами перекладу і забезпечення їх повного взаєморозуміння.

У ситуаціях письмового перекладу аналогічну функцію може виконувати порядок слів, який також несе додаткове інформаційне навантаження, по-іншому розставляючи акценти і додаючи тим самим необхідні конотації в трансльоване повідомлення, результатом чого стає певний вплив тексту-перекладу на реципієнта. Думка про те, що саме мовна форма часто виступає як головний смислоутворюючий елемент, і цю обставину не можна не враховувати, коли мова заходить про якість перекладу, присутня в роботі Н.М. Нестерової [32, с. 97] і низці інших авторів.

Викладене дозволяє зробити два важливих висновки. По-перше, здатність перекладача до лексико-синтаксичної варіабельності мови слід розглядати як універсальну професійно значиму компетенцію, не залежну від виду перекладу, а її формування має стати домінуючим принципом всієї системи перекладацьких вправ. По-друге, при формуванні вмінь і навичок, необхідних для всіх видів усного перекладу, точкою докладання практичних зусиль повинні стати не тільки лексико-граматичні засоби мови, а й їх стилістично адекватне вживання.

Протягом багатьох років кілька авторів намагалися різними способами описати компоненти компетенції перекладу [53; 49; 59]. Це означає, що «перекладацька компетенція» розглядається та визначається по-різному протягом останніх тридцяти років. На ранніх етапах 1970-х років це вважалося режимом двомовності [63, с. 482]. Однак ця думка кардинально змінилася, починаючи з 1980-х років через різні соціальні,

політичні та історичні зміни, кульмінаційний момент яких припав на початок 1990-х років, що призвело до кардинальних змін у потребах ринку. Відтепер «перекладацька компетенція» розглядається як багатокомпонентна компетенція, що складається з наборів технологічних, культурних чи мовних навичок. Таким чином, більшість моделей, запропонованих науковцями [48; 50; 53; 57; 56, с. 53-61; 58; 62] підкреслюють опис складових компонентів перекладацької компетенції.

Деякі дослідники-перекладознавці намагаються визначити перекладацьку компетенцію, зважаючи на свою особисту новизну, а також на всі невідповідності перекладацьких компетенцій. Наприклад, згідно Вілсу [66, с. 117-137] для перекладацької компетенції необхідна «міжмовна суперкомпетентність», яка базується на відповідних інклюзивних знаннях у текстово-прагматичному вимірі, а також здатності засвоювати їх на вищому рівні. За Беллом [48] компетенція з перекладу включає набір знань та навичок, якими володіє перекладач, щоб здійснити переклад.

Тим не менш, зусилля, докладені групою ПАКТЕ [59; 60; 61], є найбільш очевидними для визначення терміну. Завдяки емпірично-експериментальним дослідженням ця команда мала на меті остаточно визначити дане поняття та процес його здобуття і реалізації при письмовому перекладі. Таким чином, згідно з дослідженням ПАКТЕ [59], перекладацька компетенція є «базовою системою знань і вмінь, необхідних для перекладу». Чотири твердження довершують це визначення. До них належать:

- актуалізація перекладацької компетентності відрізняється залежно від ситуації;
- компетентними ввважаються, в основному, оперативні знання;
- вибір перекладацької стратегії відіграє значну роль реалізації перекладацької компетенції;

- більшість процесів перекладацької компетенції є автоматизованими, як і будь-який інший досвід експертів.

Крім того, дослідницька група ПАКТЕ [61] вірить у чотири унікальні особливості перекладацької компетенції. По-перше, не всі двомовні перекладачі є носіями компетентності, і ці компетентні знання відносяться до більш експертної сфери. По-друге, ці знання в основному процедурні, а не декларативні. По-третє, компетенція складається з численних взаємопов'язаних підкомпетенцій; а стратегічна складова є центральною.

Переглянувши різні визначення перекладацької компетенції на сьогоднішній день, Келлі [52] пропонує визначення, яке, безумовно, підкреслює розробку та викладання навчальних програм і яке відповідає контексту цього дослідження. На її думку: «Перекладацька компетентність – це макрокомпетентність, яка включає різні можливості, навички, знання та навіть відношення, якими володіють професійні перекладачі та які беруть участь у перекладі як експертній діяльності. Вона може бути розбита на наступні підкомпетентності, які необхідні для успіху макрокомпетентності».

Таким чином, з вищенаведеного робиться висновок, що перекладацька компетенція – це суміш різних компетенцій і вона не є супутньою ознакою жодної двомовності. Кілька науковців в даній галузі пропонують різні кваліфікації та категоризації її субкомпетенцій.

Класифікація перекладацької компетенції є спірним питанням. Виходячи зі змісту та складових компетенції, Пім [62] пропонує погляди на перекладацьку компетенцію розподілити на чотири категорії:

- відсутність перекладацької компетентності взагалі;
- компетентність як підсумок мовних компетентностей;
- компетентність як ціле (суперкомпетентність);
- компетентність як багатокomпонентна категорія.

Однак Лешняк [55] піддає дане бачення власній критиці. Лешняк припускає, що третю категорію багатокomпонентності необхідно розділити на дві підкатегорії через неоднорідний характер компетенцій. Крім того, Лешняк вважає, що першу категорію як «відсутність перекладацької компетенції взагалі» слід усунути, оскільки Пім не чітко роз'яснює значення цієї категорії, а насправді не враховує існування такої компетенції. Більше того, Пім не наводить прикладів для цього питання, і вчені, на яких він посилається [64, с. 120-136] намагаються визначити компетентність з точки зору продуктивності та експертизи, а не усунення існування даної компетенції взагалі. Таким чином, перша категорія ліквідована, і не є достовірною для дослідження.

Деякі вчені-перекладознавці [54; 62; 64, с. 120-136; 65; 66, с. 117-137] стверджують, що над іншими мовними підкомпетенціями існує одна суперкомпетентність, яка і є перекладацькою компетенцією, завдяки якій згодом виникли мінімалістичні визначення перекладу як виду діяльності. Турі [65] виступає проти концепції «природного перекладу», запропонованої Гаррісом, і пропонує термін «природжений перекладач», що більше акцентує увагу на «компетентності з передачі», а не просто зосереджується на володінні «двомовною компетенцією» та підкресленні мовної компетенції. Таким чином, Турі вважає, що «компетенція з передачі» є результатом процесу соціалізації і характеризується певними формами поведінки, що регулюється соціальними нормами.

Дотримуючись тієї ж думки, щоб визначити перекладацьку компетенцію, Крінгс [54] встановлює типологію проблем перекладу, які відносять до розуміння тексту і навичок сприйняття цільової мови. Пізніше він називає третю групу, в контексті якої розглядає проблему компетенції перекладу або проблемою сприймання-відтворення. Турі [65] також підкреслює роль творчості у підборі еквівалентів та майстерності текстового відтворення, окрім важливості структурних

знань двох мов для успішного перекладу. Аналогічно, для роз'яснення перекладацької компетенції як спеціалізованої компетенції, Шрів [64, с. 120-136] використовував результати когнітивної психології. Відкидаючи думку, яка розглядає переклад як вроджену компетенцію, він запропонував, що перекладацька компетенція – це відмінна форма комунікативної компетенції, яка містить як декларативні, так і процесуальні знання. Далі він роз'яснює перекладацьку компетенцію як сукупність здібностей, які природним чином можуть розвиватися внаслідок двомовності.

Тим не менш, Шрев не дає уточнення природи та визначення цих здібностей. Більше того, він використовує такі терміни, як «здатність до планування», які впливають із когнітивної психології та нейролінгвістики. На жаль, ці терміни не знайомі спільноті дослідників перекладу. Пім [63] – ще один вчений-перекладознавець, який схильний до мінімалістичного підходу визначення перекладацької компетенції. Він класифікує цю компетенцію з точки зору здатності генерувати серію з більш ніж одного терміну для відповідного вихідного тексту та здатності вибирати лише одну продуктивну модель із серії, швидко та впевнено [63]. Таким чином, Пім вважає, що ці навички є специфічними для перекладу, і вони характеризують лише перекладацьку компетентність, а не будь-які інші. Крім того, Пім стверджує, що мінімалістичне визначення перекладацької компетентності ізолює суть перекладу від інших змінних та компетенцій, таких як мовна компетентність та екстралінгвальні знання, що є перевагою цього визначення. Як зауважує Лешняк [55], визначення Піма є безперечно проникливим і відповідає суті перекладацької компетенції. Це визначення також допомагає викладачам з професійного перекладу задля визначення цілей навчання майбутніх перекладачів та при формуванні навчальних програм з перекладу.

Основними ознаками перекладацької компетентності, переліченими Ньюбертом [57], є складність, неоднорідність, наближеність, відкритість, креативність, ситуативність та історичність. Її складність найкраще пояснюється тим, що переклад – це складний процес, що має різноманітні підкомпетентності, перелічені як ті, що в дечому збігаються з ознаками, що властиві перекладацькій компетенції. Відповідно до цієї характеристики перекладацької компетенції, теза Робінсона передбачає, що «переклад – це інтелектуальна діяльність, що включає складні процеси свідомого та несвідомого навчання». Перекладачі засвоюють не тільки навичку успішного перекладу тексту з однієї мови на іншу, але й, одночасно, набувають інших підкомпетентностей. Норд [58] пояснює, що перекладацька практика допомагає збагатити не тільки вузько спрямовану перекладацьку компетенцію, тобто компетенцію щодо передачі, але й інші відповідні компетенції, такі як:

- мовна компетенція рідної мови (M1) та іноземної мови (M2) щодо формальних та семантичних аспектів лексики й граматики, різновидів мови, реєстру та стилю, конвенцій типів тексту тощо);
- культурна компетентність (наприклад, дослідження цільової культури, починаючи від повсякденного життя до соціальних і політичних інститутів);
- фактична компетентність у іноді вузькоспеціалізованих галузях (наприклад, знання шлюбного права, економічна політика, торгівельний баланс, інформаційні технології тощо);
- технічна компетентність щодо документації та досліджень (використання словників, бібліографічних методів, навички зберігання інформації тощо).

Усі ці навички не обов'язково повинні практикуватися окремо, але можуть бути включені в практичні заняття з перекладу, що і було здійснено під час роботи на реальному підприємстві. Під час роботи на

виробництві автор виявив, що технічно неможливим є практика перекладацьких підкомпетенцій окремо. Вони гармонійно поєднані між собою та забезпечують адекватне сприйняття суб'єкта перекладу під час його професійної діяльності. Однак навички сильно відрізняються одна від одної, саме це і є наступною особливістю, що характеризує перекладацьку компетентність, про яку згадував Ньюберт [57], а саме неоднорідність. Вчений визначає навички, необхідні для перекладу, не лише комплексні, але й окремі, оскільки вони містять знання, технічні особливості, культурну компетентність, мовні навички та практичний досвід; всі вони відрізняються за своєю природою та поєднуються разом як притаманні їм частини.

Великий масив цих вимог пояснює ще одну перераховану особливість перекладацької компетентності, а саме наближення. Перекладачі «не можуть бути повністю компетентними у всіх галузях» [57], оскільки досвід у всіх цих спеціалістів просто не піддається упорядкуванню, тому вони, як правило, спеціалізуються на обмеженій кількості основних областей. Навіть якщо мова йде про сфери, в яких вони є справжніми експертами, перекладачі ніколи не перестають шукати нову інформацію чи поради, що є ще однією характерною особливістю перекладацької компетентності. Перекладачі ніколи не досягають абсолютного рівня знань, однак вони ніколи не повинні переставати робити спроби у досягненні якнайповнішого спектру знань зі своєї спеціальності.

Ще однією особливістю є творчість, а точніше керована творчість, оскільки їх постійне дослідження включає також невпинне прагнення до еквівалентності; причина, чому це можна назвати таке прагнення керованою творчістю, полягає в тому, що людина завжди стимулювана до пошуку та створення нових способів здійснити певний інформаційний посил за допомогою вихідного тексту. Ця творчість іноді може стати винахідливою, коли перекладачі намагаються знайти

способи передачі інформації, що відрізняються від способів передачі вихідного тексту, щоб краще відповідати потребам цільової аудиторії. Яскеляйнен зазначає, що «творчість у перекладі є відносно мало дослідженою сферою, хоча творче вирішення проблем є елементом будь-якого виду перекладу, а не лише перекладом творів художньої літератури».

Однак творчість, яку розглядають як вирішення проблем та прийняття рішень, потребує великого досвіду перекладу, що важливо для визначення проблеми в першу чергу. Ця здатність може бути прив'язана до терміну ситуативності Нойберта, оскільки саме він вказує на необхідність для перекладача визнати стару та нову трансляційну ситуацію та витягнути спосіб вирішення проблеми з досвіду, накопиченого в попередніх поступальних випадках. Список закінчується особливістю, яка називається історичністю, яка, в свою чергу, підкреслює той факт, що, хоча в різні моменти історії підходи до перекладу були різноманітними та постійно змінювалися, все це може бути зведено до необхідності гнучкості, загальної для перекладачів у всі часи.

Отже, дійшли висновку, що розвиток перекладацької компетентності вимагає врахування всіх характерних особливостей компетенції як концепту. Хоча, як може здатися, складна і комплексна, мета полягає в тому, щоб забезпечити починаючих спеціалістів-перекладачів отримувати якомога більш насичену та ґрунтовну освіту з теорії та практики перекладу. Адже це, в свою чергу забезпечить розуміння обраної галузі професійного перекладу, швидкість засвоєння нових технік та підвищить адаптивну здатність такого фахівця.

2.4. Особливості реалізації перекладацьких компетенцій під час роботи на «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП»

«СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП» є великим підприємством із багаточисловою контактною базою з країнами Європи. Саме ця база робить можливим реалізацію перекладацьких компетенцій. Через те, що перекладач майже кожного дня має стикатися або з письмовим, або з усним перекладом, який немає права не підпадати під характеристику еквівалентності та адекватності.

Тому не можна не згадати поняття перекладацької компетенції. Багаточисельні теоретичні дослідження стосовно визначення компетенції, спочатку використовувалися певними вченими, з часом, починають розвиватися самостійно. Може статися так, що в певний момент з'являться похідні від початкових термінів, що неминуче стане сприятливим підґрунтям для подальшого надання теоретичній дискусії однозначності. Поняття перекладацької компетентності, компетенція перекладача, або перекладацькі компетенції вже стали настільки включені в професійний жаргон теоретиків-перекладознавців і викладачів даної дисципліни, що їх значення часто сприймається як очевидне. В попередньому розділі з'ясували, які саме підходи до визначення даної компетенції та їх особливості висували вчені-перекладознавці.

Під «компетенцією» автори роботи мають на увазі поєднання здібностей, знань, умінь і поведінки, необхідних для виконання конкретних професійних завдань в конкретних умовах. Пропонується 6 областей компетенцій: лінгвістична, тематична (предметна), міжкультурна, технологічна, інформаційна та забезпечує перекладацькі послуги (translation service provision).

Зміст перших трьох компетенцій досить добре відомий і зрозумілий, він широко обговорювався на численних конференціях і в публікаціях, може уточнюватися, доповнюватися, коригуватися, але в цілому наші уявлення про нього істотно не зміняться. З цієї причини ми

вважали за краще докладніше зупинитися на змісті 3 останніх компетенцій.

Інформаційна або інформаційно-пошукова компетенція (informing competence) включає в себе наступні компоненти: знання шляхів встановлення інформаційних та жанрових відповідностей; розробка стратегій для документальних і термінологічних досліджень (включаючи залучення експертів); знання методів отримання і обробки інформації для конкретних цілей поєднанні з інтерпретацією фактів, термінів, ідіом; вміння оцінювати достовірність інформації, отриманої з неофіційних джерел (від приватних осіб, з Інтернету) (критичний розум); знання щодо ефективного використання програмного забезпечення та пошукових систем (текстових корпусів, електронних словників, автоматичних систем переказу); створення власних перекладацьких архівів.

До технологічної компетенції відносяться досить близькі до перерахованих дескрипції: вміння ефективно і швидко використовувати весь спектр наявних програм для підготовки тексту перекладу (корекція, верстка, редагування тексту, використання пам'яті перекладацьких систем і баз термінологічних відповідників, програмного забезпечення з розпізнавання усної мови); вміння по створенню баз даних і управління ними; знання з освоєння нових інструментів перекладу, зокрема, пов'язаних з переведенням мультимедійних та аудіовізуальних матеріалів; вміння підготовки та проведення перекладу за допомогою різних програмних засобів; знання можливостей і меж машинного перекладу.

Що стосується компетенції, яка забезпечує перекладацькі функції на підприємстві, а також становить ядро професійної компетенції перекладача, на що прямо вказують автори даної роботи, така представляється як два блоки дескрипторів: перший визначає можливості в області міжособистісних відносин, другий – вміння в

області здійснення передачі інформації. В першу групу включені наступні складові: усвідомлення соціальної ролі перекладача, а у випадку роботи на підприємстві: відповідність вимогам ринку, вміння спілкуватися з клієнтами, встановлювати контакти з постійними клієнтами; здатність вести переговори з клієнтами про ціну, строки виконання проектів і т.п.; здатність уточнювати і змінювати умови виконання роботи з клієнтами та іншими зацікавленими особами; планування і управління своїм часом, постійне підвищення власної кваліфікації; вміння складати калькуляції вартості послуг, що надаються підприємством; дотримання зобов'язань, термінів, інструкцій, поведінкових норм; знання стандартів, які використовуються на ринку суднобудівничих послуг; дотримання професійної етики перекладача; вміння взаємодіяти з керівництвом, в команді (здатність встановлювати контакти, шукати і знаходити компроміси); здатність працювати у віртуальній команді; здатність до самооцінки, відкритість для нових технологій, здатність адаптуватися до нових умов праці.

Друга група дескрипторів стосується власне медіаторських здібностей перекладача: знання, як створити і запропонувати переклад, відповідний запит клієнта; здатність правильно визначити етапи і вибрати стратегію перекладу; здатність оцінити переклад відповідно до труднощів, які в ньому містяться і знайти способи їх подолання; вміння обґрунтувати свій вибір стратегії перекладу; освоєння професійної метамови; здатність коригувати і редагувати виконаний переклад; слідування стандартам якості перекладу.

Необхідно також пам'ятати про ризики, які беруть на себе перекладачі, і про ступінь відповідальності за забезпечення якості кінцевого продукту їх праці, тобто перекладу як результату, а також про те, що помилки перекладача можуть мати значні наслідки як для самого виконавця роботи, так і для замовника.

Визначення й ідентифікація численних ризиків, таких як ризики, пов'язані з текстом на мові оригіналу, з тією чи іншою іноземною мовою, ризик не перекладається, або такої, пов'язаний з переведенням загальноживаної лексики або з перекладом практичного аналізу конкретної проблеми, є однією з численних обов'язків перекладача.

Що стосується вузькоспеціальної термінології як такої, перекладач або група фахівців з перекладу повинні складати і постійно поповнювати глосарій на основі документів та інших текстів, з якими їм доводиться працювати. З цією метою можна використовувати програми редагування текстів, а також практично буквальний переклад терміну з коротким описом його контекстуальних значень. Документація також повинна знаходитися у відповідності з вимогами нормативних документів, а це означає необхідність ознайомлення перекладача з термінологією органів нормативних і законодавчих актів як на національному, так і на місцевому рівні.

Крім індивідуальних консультацій з джерелами інформації, перекладачі повинні вміти користуватися відповідними словниками та інструкціями з експлуатації, а також інтернет-ресурсами. Безумовно, сфера перекладацької діяльності дуже динамічна, через що необхідно безперервно відстежувати появу нових термінів і понять, модифікацій існуючих раніше, не забувати про постійний зв'язок із замовником, творцем вихідного тексту, а також фахівцями і консультантами, які є безпосередніми експертами в області, для якої і здійснюється той чи інший переклад.

Професійний перекладач, унікальний вже тим, що володіє не тільки знаннями в певній предметній області, але і здатністю висловити їх на двох або більше мовах, часто є найбільш компетентним суддею адекватності кінцевого продукту своєї діяльності.

Крім того, перекладач може і повинен постійно вчитися у своїх замовників, оскільки такого роду зворотний зв'язок також буде сприяти

постійному поліпшенню якості перекладів. Професійна компетенція перекладача включає й деякі особистісні характеристики. Переклад являє собою складний вид розумової діяльності, здійснення якої передбачає особливу психічну організацію, гнучкість, здатність швидко переключати увагу, переходити від однієї мови до іншої, від однієї культури до іншої. Це найбільш важливо при перемовинах, мова в яких йде про укладення бюджетоформуєчих угод і питань, що утворюють підприємство з фінансової точки зору. Взаємодія топ менеджерів двох компаній не терпить зволікання або пауз в інтерпретації реплік. В іншому випадку, якщо така затримка має місце в процесі перекладу, це може наштовхнути учасника переговорів на подвійне трактування перекладної фрази.

Перекладачеві доводиться перекладати тексти різної тематики, тому від нього вимагається широта інтересів, ерудованість і начитаність, вміння постійно збагачувати знання, використовувати різні довідники та інші джерела інформації. Важливими для перекладача є його морально-етичні установки. Час від часу в перекладацькій практиці виникають ситуації, в якій перекладач робить моральний вибір при підборі еквівалентної фрази або поняття. В контексті даної компетенції вкрай важливі правила міжкультурної комунікації і знання етики в сфері бізнесу.

Технічна компетенція перекладача включає знання, вміння і навички, необхідні для виконання перекладацької діяльності. Перш за все, це знання про стратегії перекладу, перекладацьких прийомах і трансформаціях. Не варто забувати і про те, що перекладач – це перш за все фахівець у певній галузі знань. Відповідно, термінологічна база такого співробітника повинна бути максимально розгалуженою і постійно оновлюватися. Споріднена їй операціональна компетенція, що передбачає володіння технологією перекладу, є важливим компонентом перекладацької компетенції. Вона передбачає наявність не тільки

теоретичних знань в області перекладознавства, а й володіння трансформаціями та прийомами перекладу, вміння вибирати і правильно їх використовувати для подолання перекладацьких труднощів, пов'язаних з лексичними, граматичними і стилістичними розбіжностями текстів мови оригіналу і мови перекладу [4].

Соціокультурна компетенція – вміння інтерпретувати сенс висловлювань з урахуванням культурних особливостей комунікантів, вміння аналізувати комунікативні ситуації замовника і одержувача в рамках відповідних культур. У соціокультурну компетенцію включають країнознавчий і культурологічний компоненти, іншими словами, ця компетенція – це ті мовні і екстралінгвістичні знання, які допомагають перекладачеві долати лінгвоетнічний бар'єр під час двомовної комунікації.

Підсумовуючи все вищезазначене можна сказати, що професійний перекладач повинен усвідомлювати, що метою його діяльності є формування і розвиток професійно значущих компетенцій, які дозволяють реалізувати перекладацькі функції і на основі їх досягти високого рівня професійної компетентності. У сфері суднобудування абсолютно всі перекладацькі компетенції розвиваються гармонійно, доповнюючи одна одну. З огляду на те, що перекладач регулярно стикається з іноземними замовниками, він повинен глибоко розуміти, як культуру країни і нації, до якої належить суб'єкт, так і вміти дохідливо і просто передавати ці особливості носіїв рідної мови. У сфері професійного перекладу важливо вивчати терміносистему галузі, з якої працюєш і всі технічно складні процеси. Найчастіше ті люди, з якими доводиться працювати є інженерами-технологами. Для забезпечення повного взаєморозуміння двох людей, предмет розмови яких лежить в рамках технічної сфери, потрібно самому бути в ній фахівцем, який кожного дня удосконалює свій навик.

ВИСНОВКИ

Суднобудівництво – це галузь важкої промисловості, що здійснює будівництво суден. Місцем проведення створення судів є верф – спеціалізовані ремонтні заводи. Суднобудування є важливою галуззю

народного господарства, яка забезпечує баланс між попитом і пропозицією в секторі торговельного судноплавства. Стан суднобудування відображає рівень науково-технічного потенціалу країни, тому що готова продукція являє собою сукупність досягнень в металургії, машинобудуванні, електроніці і новітніх технологіях.

Суднобудування в усі часи було однією з найважливіших галузей промисловості в Україні, особливо для її півдня завдяки особливостям географічного розташування. ТОВ «СМАРТ-МЕРІТАЙМ ГРУП» розташоване у Херсоні, що зумовлює можливість взаємодії з судновласниками та суднобудівникам з усією Європи. Це, в свою чергу, призводить до появи великої кількості контактів з англійськими колегами. Саме ці обставини обґрунтували появу відділу перекладачів на розглянутому підприємстві. Фахівці з перекладу займаються безпосередньо перекладом контрактно-ділової документації, синхронним перекладом для замовників та працівників заводу тощо.

Дана робота була покликана актуалізувати поняття «термін», «терміносистема» і «компетенція» в рамках адаптації їх під специфіку суднобудівничої галузі. Особливість даної галузі полягає у динаміці розвитку і неуніфікованості термінологічної бази, що зумовлює складнощі в роботі фахівців з перекладу. Окрім того, було виявлено, що поняття терміносистеми є чітко визначеним, проте в галузі суднобудування терміносистема знаходиться у постійному розвитку та схильна до видозмін.

Визначено основні способи творення термінів, до яких ми віднесли: зміну значення слова звичайної мови; творення неологізмів шляхом словотвору з коренів та інших морфологічних елементів звичайної мови, що часто набирає форми кальок з іноземних мов і запозичення з іноземних мов (етранжизми).

Узагальнено і проаналізовано термінологічні запозичення, а також виявлено, що ступінь освоєння запозичень залежить від наявності

соціальної потреби та особливостей семантики. У момента запозичення будь-якого іншомовного терміну його значення й значення утвореного терміну можуть повністю збігатися в обох мовах. Надалі такий термін може зазнати змін і зсувів значень, характерних для будь-якого терміну, самостійно утвореного із елементів, які існують у власній мові.

Обґрунтовано методичні підходи щодо взаємодії перекладача із терміносистемою у сфері суднобудівництва а також виявлено особливості лексико-семантичних процесів у суднобудівничій термінології англійської мови, які полягають в тому, що більшість текстів, що функціонують в рамках типового контракту з будівництва судна, відносяться до групи економічних. Вони характеризуються офіційністю, стабільністю і стандартизовані. Однак особливу увагу необхідно звернути на те, що ми мали справу не з текстами документів офіційно-ділового стилю в чистому вигляді, а з текстами, які крім ознак ОДС мають і риси науково-технічного стилю, це виражається в першу чергу на лексичному рівні.

В роботі проаналізовано основні компетенції перекладача у сфері професійного перекладу і виявлено, що розвиток перекладацької компетентності вимагає врахування всіх характерних особливостей компетенції як концепту. Хоча, як може здатися, складна і комплексна, мета полягає в тому, щоб забезпечити починаючих спеціалістів-перекладачів отримувати якомога більш насичену та ґрунтовну освіту з теорії та практики перекладу. Адже це, в свою чергу забезпечить розуміння обраної галузі професійного перекладу, швидкість засвоєння нових технік та підвищить адаптивну здатність такого спеціаліста.

Визначено специфіку реалізації перекладацьких компетенцій під час роботи на реальному підприємстві, яка полягає у необхідності того, що професійний перекладач повинен усвідомлювати, що метою його діяльності є формування і розвиток професійно значущих компетенцій, які дозволяють реалізувати перекладацькі функції і на основі їх досягти

високого рівня професійної компетентності. У сфері суднобудування абсолютно всі перекладацькі компетенції розвиваються гармонійно, доповнюючи один одного. З огляду на те, що перекладач регулярно стикається з іноземними замовниками, він повинен глибоко розуміти, як культуру країни і нації, до якої належить суб'єкт, так і вміти дохідливо і просто передавати ці особливості носіїв рідної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аизова А.М. Основы деловой переписки /А.М. Аизова – М.: Издательский дом «Дрофа», 1996. – 304 с.

2. Алексеева І.С. Професійний тренінг перекладача / І.С. Алексеева – К.: «Союз», 2001. – 258 с.
3. Арнольд І.В. Лексикологія сучасного англійського мови / І.В. Арнольд – Москва, 2003. – 341 с.
4. Ахманова О.С. Словарь лінгвістических термінів / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М: УРСС: Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
5. Ахманова О.С. Лінгвістическіє проблеми перекладу / О.С. Ахманова, В.Я. Задорнова – Сб. статей МГУ, 1981. – С. 11-27.
6. Бархударов Л.С. Курс лекцій по теорії перекладу / Л.С. Бархударов, Я.І. Рєцкер – М., 1968. – 263 с.
7. Баскаков А.Я. Методологія наукового дослідження / А.Я. Баскаков, Н.В. Туленков – К.: МАУП, 2002. – 213 с.
8. Борисова Л.І. Посібники по науково-технічному перекладу (методологічний огляд) / Л.І. Борисова – М.: МПУ, 2000. – 72 с.
9. Боярова Л. Мовна норма і термінологія / Л. Боярова // Мовознавство. – 1996. – №6. – С. 247– 250.
10. Ванслав М.В., Ярв І.В., Івлева Е.С. Особливості перекладу ділових листів і контрактів [Текст] // Філологія і лінгвістика: проблеми і перспективи: матеріали ІІ Міжнарод. науч. конф. (г. Челябінськ, квітень 2013 г.). – Челябінськ: Два комсомольця, 2013. – С. 96-98. – URL <https://moluch.ru/conf/phil/archive/79/3692/> (дата звернення: 29.03.2020).
11. Виноградов В.С. «Введення в перекладознавство (загальні і лексическіє питання)» / В.С. Виноградов – М.: Изд-во інститута загального середнього освіти РАО, 2001. – 224 с.
12. Гак В.Г. Сопоставительная прагматика / В.Г. Гак // Філологічні науки. – 1992. – № 3. – С. 17-21.
13. Ганін В.І. Методологія соціально-економічного дослідження. / В.І. Ганін, Н.В. Ганіна, К.Д. Гурова – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 224 с.

14. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин – М.: Высшая школа, 1987. – 105 с.
15. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин – М.: Высшая школа, 1987. – 104 с.
16. Голянич М.І. Відображення процесу перебудови в мові / М.І. Голянич // Дивослово. – 2001. – №4 – С. 54-58.
17. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / [редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 421 с.
18. Капица П.Л. Эксперимент, теория, практика / П.Л. Капица – М., 1977. – 248 с.
19. Карабан В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову / В. Карабан – Вінниця, 2003. – 126 с.
20. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. Карабан – Вінниця, 2002. – 207 с.
21. Коваленко А.Я. Общий курс научно-технического перевода: Пособие по переводу с англ. языка на рус. / А.Я. Коваленко – К.: ИНКОС, 2009. – 320 с.
22. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие / В.Н. Комиссаров – М.: ЭТС, 2002. – С. 326
23. Комиссаров В.Н. Теоретические основы методики обучения переводу / В.Н. Комиссаров – М.: Рема, 1997. – С. 32
24. Коптілов В. Теорія і практика перекладу / В. Коптілов – Київ, 2003. – 185 с.
26. Лаврова Н.Н. Научные идеи Б.Н. Головина и лингвистика XXI века / Н.Н. Лаврова // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2011. – №6(2). – С. 363-367.
27. Латышев Л.К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе. / Л.К. Латышев, В.И. Провоторов – М.: НВИ-Тезаурус, 2001. – 343 с.

28. Лукманова Р.Р. Семантическая адекватность оригинального и переводного текстов: к постановке проблемы / Р.Р. Лукманова // Вестник Башкирского университета. – 2010. – Т. 15. №1. – С. 105-109.
29. Мамедов Н.Б. Семантические особенности терминов. Проблемы азербайджанской терминологии / Н.Б. Мамедов. – Баку: АПИ, 1988. – 245 с.
30. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження / С.В. Мочерний – Львів.: Світ, 2001. – 416 с.
31. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення / Г. Наконечна // Вісник Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2009. – №8. – С. 29-37.
32. Нестерова Н.М. Текст и перевод в зеркале современных философских парадигм / Н.М. Нестерова – Перм. гос. техн. ун-т, Пермь, 2005. – 285 с.
33. Пестова С.М. Особенности перевода текстов официально-делового стиля / С.М. Пестова, А.Ю. Ефремова // Jazyk a kultúra. – 2011. – №8. – С. 12–24.
34. Пивовар А.Г. Большой финансово-экономический словарь / А.Г. Пивовар – М.: Экзамен, 2005. – 1064 с.
35. Поршнева Е.Р. Базовая лингвистическая подготовка переводчика / Е.Р. Поршнева – Нижний Новгород: Изд-во ННГУ им. Н.И. Добролюбова, 2002. – 764 с.
36. Пристайко Т.С. Лексико-номинативная организация специального текста: монография. / Т.С. Пристайко. – Днепропетровск: УкОІМА – прес, 1996. – 200 с.
37. Реформатский А.А. Фонология и морфонология. Избранные работы. Учебное пособие для вузов / А.А. Реформатский. – М: Издательство Юрайт, 2018. – 299 с.
38. Розенталь Д.Э. Словарь лингвистических терминов // Термин. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/DicTermin/t.php

39. Сухенко К.М. Лексичні проблеми перекладу / К.М. Сухенко – Київ. нац. універ. ім. Тараса Шевченка, 2002. – 87 с.
40. Тимченко І.І. Теорія і практика перекладу / І.І. Тимченко, Г.Т. Головченко, І.В. Дерев'янка, Г.І. Остапенко – Харків, 2006. – 284 с.
41. Философский словарь. – М.: Политиздат, 1968. – 124 с.
42. Хаютин А.Д. Термин, терминология, номенклатура: Учеб. Пособие /А.Д. Хаютин – Самарканд: Самарканд. гос. ун-тим. А. Навои, 1972. – 129 с.
43. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад /Ф.О. Циткіна – Львів: ВЛЦ, 2003. – 187 с.
44. Шевченко Й.С. Лінгвістичні й дидактичні проблеми іншомовної комунікації / Й.С. Шевченко – Харків: Константа, 2002. – 86 с.
45. Шевнин А.Б Категория качества перевода и эрратология /А.Б. Шевнин // Проблемы перевода и межкультурной коммуникации: науч.-метод. вестник – Вып.2. – Пермь: Изд-во Перм. гос. техн. ун-та, 2006. – С. 60-63.
46. Шевнин А.Б. Жанрово-стилевая компетенция переводчика /А.Б. Шевнин // Индустрия перевода и информационное обеспечение внешнеэкономической деятельности предприятий: матер. II Междунар. науч.-практ. конф. – Пермь, 2008. – С. 124-133.
47. Шелов С.Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы / С.Д. Шелов // Вопросы языкознания. – 1984. – №5. – С. 76-87.
48. Bell R.T. Translation and translating / R.T. Bell – London: Longman.– 2000. – 34 p.
49. Hansen G. Success in Translation / G. Hansen // Perspectives: Studies in Translatology. – 1997. – №5(2). – P. 201-210.
50. Hatim B. The translator as communicator / B. Hatim, I. Mason. – London & New York: Routledge., 1997. – 324 p.

51. Hurtado Albir Competence-based curriculum design for training translators. *The Interpreter and Translator Trainer* / Albir Hurtado – London, 2007. – P. 163-195.
52. Kelly D. *A handbook for translator trainers* / D. Kelly – Manchester: St. Jerome., 2005. – 327 p.
53. Kiraly D. C. *Pathways to translation: pedagogy and process:* / D. C. Kiraly – Kent State University Press, 1995. – 278 p.
54. Krings H. Translation problems and translation strategies of advanced German learners of French (L2). In J. House et al. (Eds.), *Interlingual and intercultural communication; discourse and cognition in translation and second language acquisition studies* / H. Krings. – Kent State University Press, 1986. – P. 263-276.
55. Lesznyák M. (2007). Conceptualizing translation competence./ M. Lesznyák // *Across languages and cultures*. – 2007. – №8 (2). – P. 167-194.
56. Lowe P. Revising the ACTFL/ETS scales for a new purpose: Rating skill in translating. In M.G. Rose (ed.), *Translation excellence: Assessment, achievement, maintenance* / P. Lowe – American Translators Association Series, vol. 1. New York: SUNY Binghamton Press, 1987. – 637 p.
57. Neubert A. Competence in language, in languages, and in translation. In C. Schäffner, and B. Adab, *Developing translation competence* / A. Neubert – Amsterdam: John Benjamins, 2000. – 327 p.
58. Nord C. *Text analysis in translation: Theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis:* / C. Nord Rodopi, 2005. – 317 p.
59. PACTE. *Acquiring translation competence: Hypotheses and methodological problems in a research project*. In A. Beeby, D. Ensinger & M. Presas (eds.), *Investigating translation* / Amsterdam: John Benjamins, 2000. – P. 99-106.

60. PACTE. Building a translation competence model. In F. Alves (ed.), *Triangulating translation: Perspectives in process oriented research* / Amsterdam: John Benjamins, 2003. – P. 43-66.

61. PACTE. Investigating translation competence: Conceptual and methodological issues // *Meta: Translator's Journal*. – 2005. – № 50 (2). – P. 609-619.

62. Pym A. On the market as a factor in the training of translators. *Koine. Quaderni di ricerca e didattica sulla traduzione e l'interpretazione* / A. Pym – New York: Gardner, 1993. – P. 109-121.

63. Pym A. Redefining Translation Competence in an Electronic Age / A. Pym // *Defense of a Minimalist Approach, Meta*. – 2003. – № 48(4). – P. 481-497.

64. Shreve M. Cognition and evolution of translation competence. In H. Danks (eds.), *Cognitive processes in translation and interpreting* / M. Shreve – Philadelphia, 1997. – 411 p.

65. Toury G. *Descriptive Translation Studies and Beyond* / G. Toury. – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1995. – 265 p.

66. Wilss W. Perspectives and limitations of a didactic framework for the teaching of translation. In R. Brislin (Ed.), *Translation applications and research* / W. Wilss. – New York: Gardner, 1976. – 483 p.